

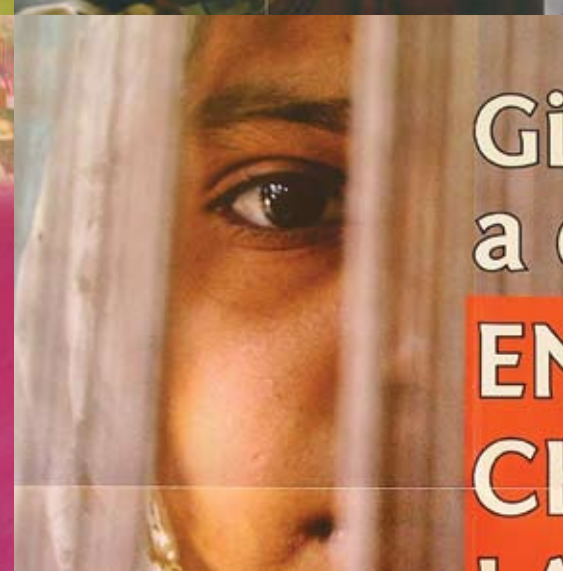
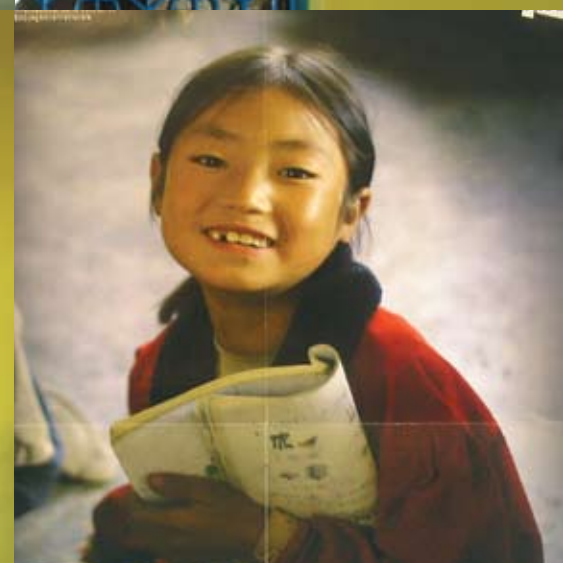
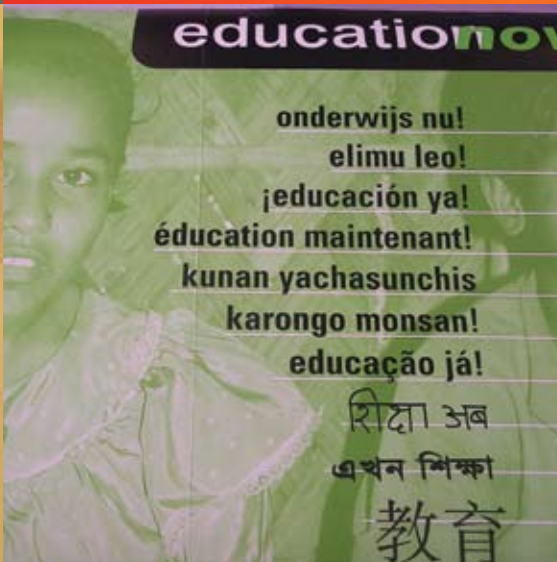
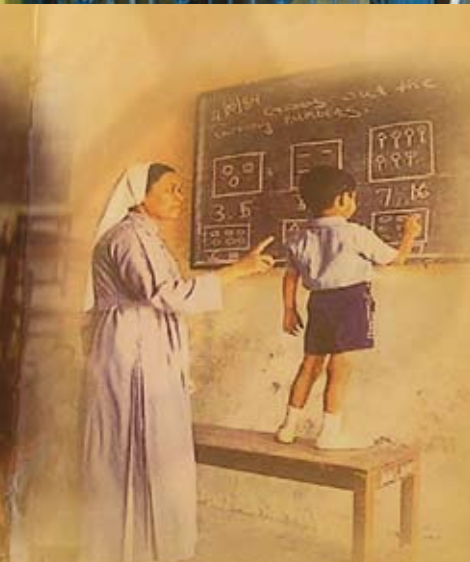

Allemaal naar school

de Algemene Onderwijsbond,
CNV Onderwijs en
Education International
gezamenlijk in actie

6

speciaal: kinderarbeid

Voorwoord

Beste collega,

De brochure die u nu in handen heeft, is de zesde in de reeks informatieve uitgaven 'Allemaal naar school'. In deze reeks wordt millenniumdoel 2: 'Alle kinderen naar school in 2015' van verschillende kanten belicht.

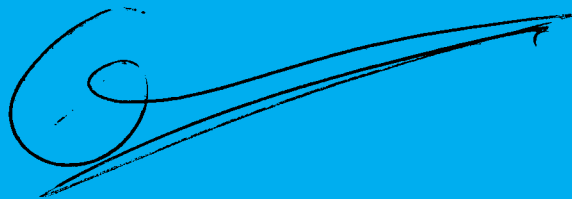
Dit zesde deel is geheel gewijd aan kinderarbeid en de gevolgen daarvan voor de onderwijs- en ontwikkelingskansen van kinderen in ontwikkelingslanden. Daarbij gaat het niet alleen om gevolgen voor de werkende kinderen zelf: kinderarbeid houdt de vicieuze cirkel van ongeletterdheid en armoede in stand en staat daarom de ontwikkeling van het hele land in de weg.

AOb en CNV Onderwijs bieden u nu deze brochure aan ter gelegenheid van de Dag tegen Kinderarbeid, die jaarlijks overal ter wereld op 12 juni plaatsvindt. Maar ook 20 november, de Dag van de rechten van het kind, is een prima moment om even stil te staan bij de miljoenen kinderen die niet in de schoolbanken zitten, maar die hard werken op het land, in de huishouding of in fabrieken. Uitbanning van kinderarbeid begint bij goed onderwijs. De wereldwijde campagne tegen kinderarbeid heeft niet voor niets de slogan meegekregen: 'School, de beste werkplaats.' Omdat kinderarbeid en onderwijs zo nauw met elkaar verweven zijn, past het thema van deze brochure uitstekend in de doelstelling van het EFAIDS programma.*

Dit boekje bevat informatie en persoonlijke verhalen uit landen waar kinderarbeid de harde realiteit is en waar leraren en vakbondsmensen samen strijden tegen schooluitval en uitbuiting van kinderen. Vaak tegen de klippen op, maar er zijn gelukkig ook successen te melden die hoop bieden op verbetering.

Ook kunt u ervaringen lezen van scholen in Nederland die in actie zijn gekomen om iets tegen dit onrecht te doen. Wilt u dat ook, dan bieden de lessuggesties in deze brochure een handreiking. De wijze waarop u met de aangereikte artikelen en suggesties aan de slag gaat, is uiteraard aan u en gerelateerd aan wat er binnen uw werksituatie, met uw leerlingen of studenten mogelijk is. Wij willen in ieder geval duidelijk maken dat wij als voorzitters van de twee grootste onderwijsbonden van Nederland dit thema van groot belang achten. Uit solidariteit en betrokkenheid met collega's en kinderen in ontwikkelingslanden en in de hoop op een betere toekomst voor hun land.

Walter Dresscher
Voorzitter AOb

Michel Rog
Voorzitter CNV Onderwijs

* AOb en CNV Onderwijs participeren met Education International in het EFAIDS programma. Dit programma is gericht op bewustwording in het Nederlandse onderwijs van de millenniumdoelen 2 en 6: Education For All en de impact van hiv/aids op onderwijskansen van kinderen wereldwijd. Het programma wordt gefinancierd door de Nederlandse Minister van Ontwikkelingssamenwerking. Voor meer informatie: www.ei-ie.org/ef aids

Inhoud

Inleiding	6
Peru	8
Esteven (11) en zijn zusje Loanna (9) zijn straatverkopers	
Nederland	9
‘Leerlingen in Nederland mogen in hun handen knijpen dat ze hier opgroeien’	
Nepal	10
Rohini Prasad Dahal (18) leidt de eerste vakbond voor huishoudelijk hulpen	
Albanië	11
‘Deze leraren zijn helden’	
Albanië	12
Leraren en leerlingen strijden samen tegen schooluitval	
Nederland	15
‘Met weinig geld kan je zoveel doen’	
Turkije	16
Zara Yumuktu (9) werkt met haar ouders, broers en zusjes op het land.	
Turkije	17
‘Kinderarbeid is een blinde vlek’	
India	18
Pinki Jain (33) was kindarbeidster en is nu schooldirecteur	

Nederland	20
'Nederland en Marokko kunnen veel van elkaar leren.'	
Marokko	21
'Kinderarbeid is niet onvermijdelijk'	
Marokko	22
Soms maakt een bril het verschil	
Nederland	25
Kleine moeite, grote bijdrage	
Burundi	26
Alice Kamatamo (17) werkt al jaren als serveerster	
Zimbabwe	27
'Leraren zijn cruciaal in de strijd tegen kinderarbeid'	
Nederland	28
Suggesties voor activiteiten op school	

Nee tegen kinderarbeid, ja voor onderwijs

Naar schatting zijn er wereldwijd meer dan 220 miljoen kinderen die werken – dat is één op elke zeven kinderen! Dat is niet alleen funest voor deze kinderen en hun toekomst, maar ook voor de ontwikkeling van hun land. Alle kinderen horen op school.

Eerst het goede nieuws: het aantal kindarbeiders daalt (tussen 2002 en 2006 met 11 procent) en steeds meer kinderen gaan naar school. In 1990 ging 80 procent van alle kinderen ter wereld naar de basisschool, in 2007 was dat gestegen naar 88 procent. Het slechte nieuws: de wereldwijde economische crisis heeft deze vooruitgang weer in gevaar gebracht.

Bovendien, we zijn er nog lang niet. Naar schatting zijn er wereldwijd nog altijd zo'n 220 miljoen kinderen die werken – dat is één op elke zeven kinderen! En dan hebben we het niet over een krantenwijk op je vijftiende of vakken vullen op zaterdag, maar over kinderen die soms al vanaf hun zesde uren, dagen, weken, jaren achtereen zwaar werk doen. Werk waarvoor ze nauwelijks worden betaald en waarbij ze ook nog eens een groot risico lopen mishandeld of misbruikt te worden. Elk jaar gaan 22.000 kinderen dood tijdens of als gevolg van hun zware, gevaarlijke en ongezonde werk.

Alle kinderarbeid de wereld uit

Iedereen kent ze: de beelden van kinderen die afgepeigerd zijn van het uren achtereen sjouwen van bakstenen, van kinderen met kapotte vingers van het werk aan weefgetouwen, van vervuilde kinderen die op immense afvalbergen naar iets bruik- eet- of verkoopbaars zoeken en van kinderen die de kost verdienen als bedelaar of prostituee.

Schrijnende beelden zijn het, al lachen de kinderen vaak nog naar de camera. Deze beelden tonen zware en gevaarlijke vormen van kinderarbeid of beter: uitbuiting, misbruik en mishandeling. Wet- en regelgeving focussen vooral op uitbanning van de zwaarste vormen

omdat iedereen het er vrij gemakkelijk over eens kan zijn dat deze de wereld uit moeten. Gek genoeg geldt dat blijkbaar minder voor de miljoenen kinderen (70 procent van alle kindarbeiders) die op het land werken, de meisjes die als slaafje in de huishouding van rijkere gezinnen werken of de vele duizenden straatverkopers. Maar ook deze kinderen lopen ernstige schade op, al is dat minder direct zichtbaar.

Soms gaan deze kinderen nog wel naar school en werken ze voor of na schooltijd of alleen in bepaalde seizoenen. Hun schoolprestaties lijden daar natuurlijk onder, net als hun gezondheid, welzijn en toekomstperspectief. De internationale campagne 'Stop Kinderarbeid – School, de beste werkplaats' en de onderwijsvakbonden, verenigd in Education International, pleiten dan ook voor de uitbanning van alle kinderarbeid die kinderen verhindert met succes onderwijs te volgen.

Onderwijs is een recht

Alle kinderen horen op school. Dat is hun recht, vastgelegd in het Kinderrechtenverdrag van de Verenigde Naties. Kinderen hebben volgens dit verdrag niet alleen recht op onderwijs, maar ook op vrije tijd. Daarnaast staat in het verdrag dat kinderen moeten worden beschermd tegen economische uitbuiting en onveilig werk. Inmiddels hebben 155 landen hun handtekening gezet onder een afspraak die bepaalt dat kinderen pas mogen werken vanaf hun vijftiende. Ontwikkelingslanden kunnen – onder voorwaarden – een uitzondering maken voor kinderen van 14 jaar. Voor gevaarlijk en ongezond werk is de minimumleeftijd 18 jaar.

Armoede is niet de oorzaak

Armoede. Dat is het meest gehoorde argument waarom al die miljoenen kinderen zouden (moeten) werken. Hun ouders of zichzelf hebben het inkomen nodig om te overleven. Je hoort het de kinderen ook zelf vaak zeggen. Of hun ouders. Of de werkgever – die daarmee de indruk wil wekken zelfs nog iets goeds te doen. 'Ze hebben het geld nodig.'

Maar anders dan je zou verwachten, is het verdwijnen van kinderarbeid juist goed voor het gezinsinkomen. Zo bewees onder andere onderzoek in India. De Indiase organisatie M/V Foundation heeft inmiddels zo'n 1500 dorpen volledig 'kinderarbeidvrij' weten te maken. Met eindeloos geduld en praten met ouders, leerkrachten, werkgevers, politici en kinderen, hebben ze het voor elkaar gekregen dat daar alle kinderen – zo'n 400.000 (!) – naar school gaan. En wat bleek? Het gezinsinkomen ging er daarna op vooruit! Doordat geen kind meer ging werken, moesten de werkgevers immers wel de – beter betaalde – volwassenen in dienst nemen. Volwassenen staan sterker in hun (salaris)-onderhandelingen omdat door het wegvallen van goedkope kindarbeiders het aantal werknemers daalt. Dat laatste geldt zeker als werknemers worden gesteund door vakbonden. Daarom is de inzet van sterke vakbonden (maar ook van werkgeversorganisaties) zo belangrijk bij de bestrijding van kinderarbeid.

Millenniumdoelen

Wat geldt voor gezinnen, geldt ook voor een land als geheel: niet armoede houdt kinderarbeid in stand, maar kinderarbeid houdt armoede in stand. Onderwijs betekent immers kennis, voor-

uitgang, ontwikkeling, terwijl kinderarbeid zorgt voor een volgende generatie arme analfabeten. Natuurlijk: de strijd tegen kinderarbeid vraagt (forse) investeringen, onder andere in onderwijs. Maar uit een recente studie van de International Labour Organisation (ILO) blijkt dat op lange termijn de baten van het uitbannen van kinderarbeid ruimschoots opwegen tegen de kosten. Voor elke euro die wordt geïnvesteerd in basisonderwijs, krijgt de samenleving uiteindelijk zeven euro terug! Armoede de wereld uit en alle kinderen naar school, minimaal de basisschool. Dat zijn ook twee van de acht doelen die verwezenlijkt moeten zijn in 2015. Zo hebben regeringsleiders het in 2000 afgesproken in de zogenaamde millenniumdoelen. De uitbanning van kinderarbeid is een belangrijke voorwaarde om die te realiseren. En dat vraagt investeringen, inzet, geduld en vasthoudendheid. Van alle partijen: ouders, werkgevers, scholen, ngo's*, overheid en vakbonden, want de werkelijkheid achter kinderarbeid is complex en kent vele factoren en betrokkenen.

Veel factoren

Vaak gaat het bij kinderarbeid om een mix van cultuur, tradities, onwetendheid, sociale uitsluiting en sociale en economische ongelijkheid. Ouders die zelf nooit naar school zijn geweest, denken bijvoorbeeld dat onderwijs niet voor hen is weggelegd of ze zien het nut er niet van in. Ook sekse-ongelijkheid speelt een rol. Zo wordt in veel landen en culturen onderwijs aan meisjes, net als in Nederland vroeger, minder belangrijk gevonden dan onderwijs aan jongens. Meisjes zijn voorbestemd voor een leven als moeder en huisvrouw – en daar heb je niet veel

opleiding voor nodig, zo luidt de redenering. Soms ook lopen meisjes op – de vaak lange – weg naar school het risico ontvoerd of verkracht te worden, dus houden ouders hen liever thuis. Een andere factor is aids, vooral in Afrika. Miljoenen kinderen zorgen daar voor hun zieke ouders of zijn wees geworden als gevolg van de aidsepidemie. Als er geen hulp of opvang is, blijft er voor hen niet veel anders over dan te gaan werken. Bovendien maakt de aidsepidemie ook veel slachtoffers onder leerkrachten. Het gevolg: overvolle klassen of helemaal geen school.

Leerkrachten onmisbaar

Overvolle klassen, lessen in de buitenlucht, gebrek aan basale leermiddelen als boeken of penningen, scholen zonder water of wc's, geen of slecht opgeleide leerkrachten. In veel landen is dat de dagelijkse realiteit, een realiteit die schooluitval en dus kinderarbeid in de hand werkt. Kinderarbeid begint immers vaak bij schooluitval en de stap om weg te blijven van school wordt makkelijker gezet als je daar 'toch niets leert', het er vies of onveilig is, de school veel geld kost of kilometers lopen van huis is. Oplossingen zijn dan ook alleen mogelijk als overheden, (onderwijs)vakbonden en leerkrachten de handen ineen slaan voor gratis, kindvriendelijk, fulltime, formeel onderwijs van voldoende kwaliteit voor alle kinderen. Dat deze samenwerking werkt, bewijzen succesvolle projecten in Albanië en Marokko (zie pag. 12 en 22). Met veel inzet en geduld zorgen leerkrachten in deze landen, met steun van vakbonden, overheid en ngo's, voor een daling van het aantal leerlingen dat de school voortijdig verlaat en daarmee van het aantal kindarbeiders.

Wat kunnen wij doen?

Tot slot: kunnen wij zelf, vanuit Nederland, ook wat doen? Zeker. Het onderwijs in Nederland kan een grote rol spelen bij de bestrijding van kinderarbeid. Op elk niveau kan gewerkt worden aan bewustwording en kan actie worden ondernomen. Dat dat niet moeilijk is, bewijzen verschillende leraren, leerlingen en andere collega's uit het onderwijs. Hun successen en tips staan verderop in deze brochure net als andere suggesties voor activiteiten op school en in de les (zie pag. 28).

Daarnaast heeft iedereen, ook een school, als consument een krachtige stem. Bedrijven willen niet geassocieerd worden met kinderarbeid en zijn gevoelig voor slechte publiciteit en voor acties van consumenten. Aan veel producten zijn kinderhanden te pas gekomen. Dat is niet altijd gemakkelijk te achterhalen, maar we kunnen er wel zo veel mogelijk op letten en er bij aankoop van artikelen rekening mee houden. Over verantwoord kopen is meer informatie te vinden op www.stopkinderarbeid.nl.

Wachten op regeringsbesluiten is niet nodig. Om kinderarbeid de wereld uit te helpen, kunnen we meteen beginnen.

* ngo= niet gouvernementele organisatie, een onafhankelijke maatschappelijke organisatie

Feiten en cijfers

- Kinderarbeid is in een definitie van de ILO 'werk dat gedaan wordt door kinderen onder de veertien/vijftien jaar die werken in plaats van naar school gaan.'
- Wereldwijd zijn er ongeveer 220 miljoen kindarbeiders. Dat is 1 van elke 7 kinderen tussen 5 en 17 jaar.
- 70 procent van de kindarbeiders werkt in de landbouw, 21 procent in de dienstverlenende sector en 9 procent in de zware industrie.
- Ongeveer 126 miljoen kinderen doen werk dat valt onder de definitie van 'gevaarlijk werk'.
- Tussen 2002 en 2006 nam kinderarbeid met 11 procent af, het aantal kinderen dat gevaarlijk werk deed, daalde zelfs met 26 procent.
- 88 procent van alle kinderen wereldwijd gaat naar de basisschool. In 2015 moet dit 100 procent zijn. Dat is afgesproken in de zogenaamde millenniumdoelen.

Peru

Esteven (11) en Loanna (9)
straatverkopers

Tekst en foto Ronald de Hommel

'Ik ben verantwoordelijk voor mijn zusje. Ik wil niet dat ze bang is.'

Esteven (11) en zijn zusje Loanna (9) verkopen zelfgemaakte ijsjes op straat. Fotograaf en journalist Ronald de Hommel liep een ochtend met ze mee.

Esteven en Loanna wonen samen met hun moeder in een piepkleine kamer, zonder raam, in Cajamarca, een stad op 2600 meter hoogte in het noorden van Peru. Bij zonsopgang tref ik ze aan hun ontbijt: een kopje thee en droog brood. Met hulp van hun moeder gaan ze aan de slag om 'Marciano's' te maken. Dit zijn een soort ijslolly's van gelatine. Ze mengen gekookt water met gelatinepoeder uit een pakje en vullen hiermee plastic ijslollyzakjes. Nadat alle honderd zakjes gevuld zijn, vertrekken ze naar een tante in de buurt die een koelkast heeft waarin de ijsjes sneller hard worden. Tijdens het wachten vertelt Esteven dat hij ze als ijslolly of als gelatinelolly kan verkopen. Als het heel heet is wil iedereen dat ze bevroren zijn. Maar als het zoals vandaag wat minder warm is dan verkopen ze beter in gelatinevorm.

Buiten neemt moeder afscheid van ze. Ze is gespannen. 'Ze zijn nog zo jong', fluistert ze. 'Ik ben elke dag doodsbang dat hen iets overkomt.' Ze omarmt beide kinderen stevig, roept ze nog wat instructies na en moet dan ook zelf naar haar baan als schoonmaakster. Esteven heeft nu de verantwoordelijkheid voor zijn jongere zusje. Hij heeft al jaren op straat gewerkt met een oudere nichtje, maar voor zijn zusje is het allemaal nieuw. Ze dragen samen het emmertje met de lolly's en Esteven probeert met wat vrolijke grapjes een goede sfeer te creëren. Bij een betonnen sportveldje is een groep jongens aan het voetballen. Er hangen veel jongeren omheen. Esteven en Loanna lopen samen een paar rondjes om het veld – het emmertje angstvallig tussen hen in. Ieder een hand aan het hengsel. Het lijkt een lief tafereeltje, maar we zijn in de armste en meest geweldadige wijk van Cajamarca. Ineens zie ik hoe jong en kwetsbaar ze zijn. Het valt me nu ook pas op hoe vervelend Esteven dit werk vindt. Hij kijkt steeds schuchter om zich heen, maar pro

beert dit te verbergen voor zijn zusje. Hij aarzelt om langs de kleine sporttribune te lopen en kijkt angstig naar de oudere jongens. Vroeger deed Esteven dit werk elke dag – met zijn oudere nichtje. Nu alleen nog in de weekenden en op vrije dagen, want sinds kort krijgt zijn moeder hulp van een organisatie waardoor hij en zijn zusje naar school kunnen. Als Loanna even op een trapje is gaan zitten en hem niet kan horen, vertelt hij dat hij en zijn nichtje vaak werden gepest door oudere jongens en hun handel ook wel eens werd gestolen. 'Maar met mijn nichtje voelde ik me best veilig. Zij beschermde me altijd. Nu ben ik de oudste en ben ik verantwoordelijk voor mijn zusje. Ik wil niet dat ze bang is.' Als ze alle honderd ijsjes verkopen, verdienen ze ongeveer 5 euro. Maar na een paar uur rondjes lopen in de buurt, hebben ze pas twee lolly's verkocht. Een slechte ochtend.

Kan ik daar wat aan doen?

Kinderarbeid in India of Afrika ver van je bed? Dat hoeft niet. Ook wij kunnen meer doen dan machteloos kijken naar beelden van kinderen die lange, zware dagen maken in fabrieken, werkplaatsen, op het land of in het huishouden. Deze leerplichtambtenaar laat zien hoe.

Deel 1

Margreet Ploegman

Ad Stoop, wethouder van onderwijs in de gemeente Dongen, met de prijswinnaars van het Cambreur College

Aan het denken gezet

Stel dat in Nederland in 1900 geen leerplichtwet was ingevoerd, dan waren kinderen hier nu misschien ook wel aan het werk. Door rond 'de dag van de leerplicht 2009' de aandacht te vestigen op kinderarbeid, wilde Margreet Ploegman, leerplichtambtenaar in de gemeente Dongen, jongeren laten zien hoe bevoorrecht ze zijn dat ze naar school mogen.

'Leerlingen in Nederland mogen in hun handen knijpen dat ze hier opgroeien en naar school kunnen waar ze alle mogelijkheden hebben om te leren', zegt Margreet. 'Leerplicht klinkt zo negatief, maar leren is ook een recht, een voorrecht.'

Niet alle jongeren zijn zich echter bewust van dit voorrecht. Sommigen gooien er op school met de pet naar, spijbelen of haken af voordat ze een diploma hebben. Margreet hoopte, door de aandacht te vestigen op kinderarbeid, jongeren aan het denken te zetten over de zin en het belang van school. 'Je zit er voor jezelf, voor je eigen toekomst.'

Veel indruk

De 'dag van de leerplicht', de derde donderdag van maart, leek haar daarvoor een mooi moment. Ze zocht en vond samenwerking met het Cambreur College in Dongen en met de AOb. De onderwijsvakbond kwam aan enkele

tweede klassen een presentatie geven over kinderarbeid. Met name het verhaal over Karim uit Marokko maakte veel indruk. Margreet: 'Eerst zie je de documentaire over hem, als 12-jarige aan het werk in een koperslagerij. Vervolgens hoorden we hoe het een paar jaar later met hem ging: bijna blind en doof, met kapotte longen en in de wetenschap dat hij zijn dertigste verjaardag misschien niet zal halen. Heel heftig. Dat liet niemand onberoerd.'

Na de presentatie hadden de leerlingen een maand de tijd om een werkstuk over het onderwerp te maken. Wat en hoe, daarin waren ze vrij. Dat leverde onder andere een rap, een gedicht en een aantal verhalen en collages op. Tijdens 'de dag van de leerplicht' kregen de drie mooiste werkstukken een prijs, uitgereikt door de wethouder van onderwijs in het gemeentehuis. Margreet kijkt tevreden terug op het project. 'Er zaten heel veel mooie werkstukken bij. Je kon er echt aan zien dat het indruk op ze had gemaakt en hen aan het denken had gezet. En dat was precies de bedoeling. Dit zou je eigenlijk vaker moeten doen.'

Tips van Margreet:

- Zorg dat je op tijd begint met de voorbereiding. Het liefst al voor het volgende schooljaar, dan kan de school het eventueel in het lesprogramma invoegen of in een projectweek.
- Koppel een beoordeling/cijfer aan het product dat de leerlingen maken.
- Zorg dat er goede afspraken gemaakt zijn met degene die de presentatie verzorgt. Is de presentatie een startpunt of een extra informatiemoment? Zijn leerlingen al ingelezen of helemaal blanco? Mogen er vragen gesteld worden? Enz.
- Denk aan persaandacht. Bij de prijsuitreiking was (lokale) pers uitgenodigd. Op hun verzoek worden ze een volgende keer bij aanvang van het project betrokken.

'Ik droomde ervan om naar school te gaan'

Net als tienduizenden kinderen in Nepal, werd Rohini Prasad Dahal op zijn tiende hulp in de huishouding bij een rijkere familie. Het alternatief was kindsoldaat. Nu, acht jaar later, leidt hij NIDWU, de eerste onafhankelijke vakbond voor huishoudelijke hulpen, en geeft hij deze onzichtbare en uitgebuite werknemers een stem.

Tekst en foto Sam Grumiau

'Ik kom uit het district Dhading, op 3 uur afstand van Kathmandu, de hoofdstad van Nepal. Ik ging gewoon naar school totdat een burgeroorlog mijn land verscheurde. Het regeringsleger stond tegenover maoïstische rebellen. Die laatsten rondden met geweld hun strijders, vooral kinderen. Mijn ouders werkten als conciërge bij iemand die nauwe banden had met de regering. Het huis van die man werd door de maoïsten in brand gestoken. De situatie van mijn familie was heel moeilijk: mijn vader was doof, mijn moeder stom en ze bezaten niets. Ze vreesden dat mijn broer en ik ook door de maoïsten gedwongen zouden worden in hun leger te vechten. Dat was een reëel risico: er waren al meerdere kinderen van mijn school geronseld als kindsoldaat.

Geen salaris

Toen ik 10 was, heeft mijn vader mij naar Kathmandu gebracht om me te beschermen tegen de maoïsten. Mijn broer was daar al en werkte, net als duizenden andere kinderen, bij een familie in de huishouding. Via zijn baas vond ik ook werk bij een familie. Ik maakte lange dagen en kreeg geen salaris.

Ik droomde er van om naar school te gaan. Ik beseftte dat ik zonder opleiding alle kansen zou verliezen om een beter leven te krijgen dan mijn ouders. Mijn broer is toen met mijn werkgever gaan praten en die vond het na lang aandringen goed dat ik een deel van de dag naar school ging. Na een tijdje vond ik een andere werkgever die me ook naar school liet gaan en me ook iets betaalde: 1000 roepies (10 euro) per maand. Daarmee was ik een uitzondering. De meeste

hulpen krijgen niets betaald en gaan ook niet naar school.

En het werd nog beter, want bij een volgende baas verdiende ik het dubbele. Maar deze werkgever was ambtenaar en werd plotseling overgeplaatst. Daardoor moest ik opnieuw op zoek naar werk. Nu werk ik weer bij iemand die me wel laat studeren en mijn onderdak en eten betaalt, maar geen salaris. Maar ik heb geen andere keus. Het alternatief is de straat.

Vakbond

Ik hoorde voor het eerst over vakbonden via de organisatie CWISH*, die clubs opricht voor kinderen in moeilijke omstandigheden. Die clubs organiseren vooral activiteiten over de rechten van kinderen, maar veel problemen kunnen niet worden opgelost via zo'n club.

We besloten dat we een vakbond moesten oprichten. CWISH is gaan samenwerken met vakcentrale GEFONT om een aantal jongeren op

te leiden, waaronder ik. In januari 2010 hebben we NIDWU** opgericht, de eerste onafhankelijke vakbond in Nepal voor huishoudelijke hulpen. Ik ben gekozen tot algemeen secretaris. We hebben nu 900 leden, maar nog enorm veel potentiële leden. Naar schatting zijn er in Nepal 200.000 hulpen in de huishouding. Zij werken van 's ochtends vroeg tot middernacht, hebben geen enkele erkenning in de arbeidswetgeving en geen enkel recht op verlof of vrije tijd. Bovendien worden ze niet of nauwelijks betaald en vaak onmenselijk behandeld. Onze vakbond wil vooral strijden tegen het inzetten van jonge kinderen als huishoudelijke hulp en proberen alle Nepalezen bewust te maken van de problemen van deze uitgebuite en rechteloze werknemers.'

* Children and Women in Social Service and Human Rights

**Nepal Independent Domestic Workers Union

Albanië

Stavri Liko

Algemeen Secretaris van
onderwijsvakbond FSASH

‘Deze leraren zijn helden’

‘Naar schatting zijn er zo’n 40.000 kindarbeiders in Albanië, dat is ongeveer negen procent van alle kinderen onder de zestien jaar. Maar ik denk dat die schatting aan de lage kant is. Landelijk onderzoek is er nooit gedaan, wij proberen dat te stimuleren.

De meeste kinderen werken op het land, daarnaast zijn er duizenden kinderen die wat verdienen met straatverkoop of het sorteren van afval. Nog eens duizenden werken in de kleding- en schoenenindustrie, in Albanië, maar ook in Griekenland en Italië.

Van die 40.000 kinderen gaat ongeveer tweederde nog naar school, maar deze kinderen zijn vaak afwezig of te moe om nog iets op te nemen. Zij zijn risicoleerlingen: leerlingen die helemaal dreigen uit te vallen. Leraren én leerlingen werken er hard aan om hen op school te houden.

Trainingen

De afgelopen vier jaar hebben wij een project gedraaid op twintig scholen in vier districten om dat werk te stimuleren, te ondersteunen en structureler te organiseren. Daarbij werkten we

samen met onderwijsbond SPASH, met het ministerie van onderwijs en enkele ngo’s. Vanuit Nederland kregen we onder andere ondersteuning van FNV Mondiaal en de AOb.

We hebben trainingen georganiseerd voor leraren over schooluitval, kindarbeid en kinderrechten en werkgroepen gevormd van leerkrachten en leerlingen die zich samen inzetten om leerlingen op school te houden. Daarnaast zijn er op de scholen leerlingvolgsystemen opgezet en is er geïnvesteerd in bijvoorbeeld sport- en culturele activiteiten om leerlingen te motiveren. Kinderarbeid begint vaak met schooluitval. Daarom zijn leraren een zeer belangrijke factor in de strijd tegen kindarbeid en dus is het ook een zaak voor onderwijsvakbonden. Wij willen een serieuze gesprekspartner van de regering zijn als het bijvoorbeeld gaat om de kwaliteit van het onderwijs en onderwijshervormingen. En als je het hebt over goed onderwijs voor alle kinderen, betekent dat ook dat je je inzet tegen schooluitval en kindarbeid. Alle kinderen horen op school.

Trots

Het project heeft zijn waarde bewezen. Op de projectscholen daalde de schooluitval met gemiddeld dertig procent en een kleine zeshonderd werkende kinderen zijn teruggehaald naar school. Het project is inmiddels afgelopen, maar het werk gaat door. Op vrijwel alle scholen zijn leerkrachten bij de strijd betrokken, maar er is een harde kern van zo’n 1600 leraren, vaak vakbondsleden, die het meeste werk verzetten. Zij maken hiervoor veel extra uren. Daar zijn we heel trots op, deze leraren zijn helden. Wij lobbyen daarom bij de regering dat ze hiervoor extra worden betaald, maar tot nu toe nog zonder succes.’

Leraren én leerlingen zitten er bovenop

Kinderarbeid in Albanië begint vaak met schooluitval. Daarom doen scholen, leraren én leerlingen, hun uiterste best leerlingen op school te houden en dropouts terug in de schoolbanken te krijgen. Met zachte hand, maar tot ver achter de voordeur. 'Als het moet, gaan we tien keer met de ouders praten.'

Tekst en foto's Eva Prins

Niko was pas zes toen hij stopte met school, nog in de eerste klas. Zijn ouders lagen in het ziekenhuis; zijn oma zorgde voor hem en zijn twee broertjes. Om wat geld te verdienen, zocht Niko in afvalbergen naar bruikbaar blik en ijzer om te verkopen. Op een goede dag verdiende hij daarmee zo'n vier euro. 'Maar ik schaamde me ervoor. Ik vond het geen leuk werk', zegt hij, inmiddels twaalf. Toch hield Niko het drie jaar vol. Al die jaren kwamen regelmatig leraren en leerlingen naar zijn huis. Zij probeerden hem over te halen naar school te komen. Uiteindelijk met succes. Inmiddels zit Niko in de vierde klas van de Dino Ismaili school in Levani, een klein stadje, zo'n honderd kilometer onder de hoofdstad Tirana. Zijn ouders zijn weer thuis, maar zonder werk. Oma springt af en toe bij en zelfs de leraren. 'Zij hebben mijn schoolboeken betaald', zegt Niko. 'En de directeur heeft een schooltas voor me gekocht.'

Orjada Arifi (13) zit in de achtste klas van de Naim Frasherischool in Korca, een stad in het bergachtige Zuidoosten van Albanië. Begin dit schooljaar verscheen ze ineens niet meer op school. 'Ik mocht van mijn vader niet meer', vertelt ze. 'Ik was volgens hem volwassen en moest op mijn drie jongere broertjes en zusjes passen als mijn moeder ging werken.' Ze protesteerde, maar zonder succes. Ook naar zijn vrouw luisterde haar vader niet. Maar de aanhoudende bezoeken van leerkrachten en klasgenootjes hadden uiteindelijk wel resultaat. Na een paar weken was Orjada terug op school. Na de basisschool, die in Albanië negen leerjaren telt, wil ze graag naar het voortgezet onderwijs, vertelt ze.

'Maar ik ben bang dat mijn vader dan opnieuw moeilijk gaat doen.'

De verhalen van Niko en Orjada zijn de verhalen van honderden of duizenden kinderen in Albanië. Officiële cijfers spreken van 6000 tot 7000 dropouts per jaar. Achter die cijfers schuilen verhalen over armoede, gebroken gezinnen, tradities en mentaliteit die kinderen weg houden van school en uiteindelijk vaak kindarbeider maken.

Roma

Tradities en mentaliteit spelen vooral een rol bij de uitval van Roma-kinderen, zoals Niko en Orjada. 'In de Roma-traditie zijn meisjes rond hun twaalfde, dertiende volwassen en oud genoeg om te trouwen', vertelt Erion Jokupi, de regionale coördinator van Roma Active Albania. Dit is een organisatie die opkomt voor de belangen van Roma en hun leefomstandigheden probeert te verbeteren. De werkloosheid – en dus de armoede – is onder Roma vaak nog erger dan in de rest van Albanië, één van de armste landen van Europa met een officieel werkloosheidscijfer van 14 procent. Dat komt door discriminatie en gebrekkige scholing.

School vinden Roma, van oudsher een rondtrekkend volk dat vooral leeft van handel en muziek, niet zo belangrijk, vertelt Jokupi. 'Waarom leren?' zeggen ze. Zelfs hoogopgeleide Albaniërs vinden geen werk, laat staan dat Roma werk vinden.'

Scholen in Albanië proberen met vereende krachten deze negatieve spiraal van armoede, traditie en mentaliteit te doorbreken. Zij worden daarbij gesteund door de onderwijsvakbonden, enkele internationale ngo's en - soms - mensen uit de lokale Roma-gemeenschap en de overheid. Op twintig scholen, in vier districten, hebben de

onderwijsvakbonden (met steun van FNV Mondiaal en de AOb) deze strijd tegen schooluitval en kindarbeid de afgelopen jaren extra impulsen gegeven. Op deze scholen zijn onder andere leerlingvolgsystemen opgezet en zijn de leraren gemotiveerd en getraind om schooluitval tegen te gaan.

De kurk waar de strijd op drijft, zijn immers betrokken en bevlogen leraren. Zij zijn het die risicoleerlingen extra aandacht geven, die dropouts gaan opzoeken en die ouders proberen te overtuigen van het belang van school. Met tomeloze inzet en engelengeduld.

Successen

'Praten, praten, praten. Dat is ons belangrijkste instrument', zegt Martha Xharo, lerares geschiedenis op de Asdreni-school in Korca. 'Als het moet, gaan we twee, drie, tien keer naar leerlingen en/of ouders.' Maar het blijft niet bij praten alleen. Risicoleerlingen of dropouts krijgen soms extra les om de gemiste stof in te halen en indien nodig springen leerkrachten zelfs financieel bij door bijvoorbeeld schoolboeken te kopen – zoals bij Niko. De basisschool is in Albanië gratis, maar boeken en schoolspullen zijn dat niet.

'De kinderen voelen als familie, die gaan je aan het hart', motiveert Martha die inzet die onbetaald in de eigen (avond)uren wordt gedaan. Soortgelijke geluiden vallen bij haar collega's elders in het land te beluisteren. 'Het doet zeer als ik kinderen zie zonder schoolspullen, slecht gekleed, die op straat aan het werk zijn of thuis zitten', zegt Arqile Bitri, docent aan de Dino Ismaili-school in Levani. Hij put zijn motivatie uit de successen en die zijn, naar eigen zeggen, talrijker dan de (nog) niet geslaagde missies.

Het is duidelijk: de leerkrachten in Albanië geloven in de 'zachte hand': verleiden in plaats van straffen. Zeker, er is een leerplichtwet die kinderen verplicht de lagere school af te maken: dus negen jaar, tot ongeveer hun vijftiende. Op overtreding staat een boete, maar deze wordt zelden opgelegd. Bij arme ouders valt immers niks te halen.

Sommige gemeenten hebben daarom een alternatief bedacht: wie zijn of haar kind niet naar school stuurt, wordt gekort op een eventuele (werkloosheids)uitkering. Dat is illegaal, maar helemaal tegen zijn veel betrokken leerkrachten en schooldirecteuren toch niet, want het heeft soms wel effect.

Maar liever eerst de zachte hand... Een aantrekkelijke school, ook dat is een belangrijke factor in de strijd tegen schooluitval. Gazmira Bircaj, directeur van de Dino Ismaili-school in Levani

toont een map met foto's van de culturele en sportieve activiteiten die de school organiseert: zangwedstrijden, sporttoernooien. 'Dat motiveert leerlingen.'

Graag zou ze ook een gratis maaltijd op school aan willen bieden. Als 'lokkertje' en in het belang van de kinderen die vaak met een lege maag naar school komen. Dat geldt ook voor Ylli Shahinasi, directeur van de Naim Frasherischool in Korca. Hij onderhandelt daar nog over met het gemeentebestuur. Centrale verwarming heeft hij inmiddels wel, geen overbodige luxe in het koude Korca, maar wel een zeldzaamheid op scholen in Albanië. In de vlakbij gelegen Asdreni-school proberen leraren met een houtkacheltje de personeelskamer warm te krijgen en zitten leerlingen met hun jassen aan in onverwarmde lokalen. 'Maar een warme, liefdevolle omgeving is nog belangrijker', zegt Shahinasi.

De filosofie van scholen en onderwijsvakbonden is hier: een leraar doet meer dan kennis overdragen, hij of zij fungeert soms ook als sociaal- en maatschappelijk werker die probeert de leerlingen – en hun families – te helpen bij hun problemen. In én buiten school. 'Ik ben persoonlijk bij bijna elke familie over de vloer geweest', zegt directeur Shahinasi. Een goede band met de leerlingen én hun families is volgens hem essentieel. Zeker op zijn school, die uitsluitend Romakinderen telt.

Leerlingen

Dat schooldirecteuren en leerkrachten zich, al is het in hun eigen tijd, inzetten om leerlingen op school te houden, is misschien nog logisch – dat is ook hun taak. Maar in Albanië zijn ook de leerlingen heel actief bij de strijd tegen schooluitval betrokken.

Elke school in Albanië kent een 'leerlingenparlement', iets tussen een medezeggenschapsraad en een leerlingenraad in. Deze leerlingen, 'senators', doen, zeker op de projectscholen, hun uiterste best om risicoleerlingen op school te houden en dropouts terug te halen. 'Dit schooljaar hebben we ons met zo'n vijftien leerlingen bezig gehouden', vertelt Joanna Qemali (14), leerling in klas 8 en voorzitter van het leerlingenparlement op de Naim Frasherischool in Korca. De leerlingen gebruiken daarvoor min of meer dezelfde middelen als de docenten. Ze zorgen dat 'risicoleerlingen' het naar hun zin hebben op school en proberen geld of zelfs kleren in te zamelen voor kinderen die geen boeken of kleren kunnen betalen. Ook geven ze bijles en

De 13-jarige Orjada (links) werd door haar vader van school gehaald maar kwam dankzij de hulp van leerkrachten en klasgenootjes weer terug.

praten ze met dropouts en hun ouders. Dat laatste is soms moeilijk, erkent Joanna. 'Soms laten ouders ons niet binnen, zeggen ze dat we ons niet met hun zaken moeten bemoeien.' Maar successen hebben ze ook: van die vijftien leerlingen wisten ze er tot nu toe vijf terug in school te krijgen, onder wie Orjada. Vijf andere leerlingen komen onregelmatig en vijf zijn nog altijd van school. 'Maar ook bij hen blijven we het proberen', zegt Joanna, die in haar eigen huis ook een strijd te voeren had. Zo heeft haar oudere zus weliswaar de basisschool (t/m klas 9) afgemaakt, maar mocht ze van haar vader niet door naar het vervolgonder-

wijs. Samen met hun moeder wisten beide zussen hun vader uiteindelijk om te praten. Volgend schooljaar gaat haar zus alsnog naar school. Waarmee ze, hoopt Joanna, voor haar de weg bereidt. Haar twee oudste zussen stopten na de basisschool en zijn inmiddels getrouwd, de één op haar achttiende, de andere op haar negentiende. In Roma-gezinnen is dat redelijk 'oud', maar voor Joanna nog veel te vroeg. Zij wil graag doorleren. 'Voor een betere toekomst', verwoordt ze de motivatie van veel leerlingen. 'School is je toekomst. Het is daarom onze wens dat alle kinderen naar school gaan.'

Kan ik daar wat aan doen?

Kinderarbeid in India of Afrika ver van je bed? Dat hoeft niet. Ook wij kunnen meer doen dan machteloos kijken naar beelden van kinderen die lange, zware dagen maken in fabrieken, werkplaatsen, op het land of in het huishouden. Deze leerkracht laat zien hoe.

Deel 2

Marijke Houkema

Marijke Houkema, Elmedina en Mariska van Duuren

Steun en aandacht

Met haar collega Mariska van Duuren nam Marijke Houkema, leerkracht in groep 7/8 van basisschool 't Holtpad in Nijeholtpade, in mei 2009 deel aan een AOb studiereis naar Albanië. Sindsdien steunen ze, met hun school, het gehandicapte meisje Elmedina (10) zodat ze naar school kan. 'Met weinig geld kun je daar zoveel betekenen.'

Als 'eregasten' werden ze in Albanië onthaald, vertelt Marijke. 'Albanië is heel lang een gesloten land geweest. Interesse uit het buitenland wordt heel erg gewaardeerd.'

De studiereis bracht hen langs vijf scholen die zich, in samenwerking met de onderwijsvakbonden, inzetten om de hoge schooluitval en kinderarbeid tegen te gaan. Arme ouders halen hun kinderen vaak van school omdat schoolspullen (te veel) geld kosten en de kinderen werkend een steentje bij kunnen dragen, vertelt Marijke. De armoedige omstandigheden waaronder de Albanese collega's hun werk moeten doen, maakten veel indruk op de twee Friese juffen. Marijke: 'De scholen zien eruit als bij ons honderd jaar geleden: kale muren, houten bankjes en een krijtjesbord. De kinderen hebben niks, geen speelgoed, geen boeken.'

Dat het in Albanië armoedig zou zijn, hadden ze overigens wel verwacht. Daarom hadden ze voorafgaand aan hun reis met hun leerlingen al schriften, pennen en spelletjes ingezameld. De

twee juffen hadden ook een bescheiden geldbedrag, 120 euro, meegekregen van enkele ouders. In overleg met de vakbonden en de schoolleiding werd besloten dit te doneren aan de ouders van het gehandicapte meisje Elmedina.

Het meisje heeft suikerziekte en is gedeeltelijk verlamd. Ze zit in een rolstoel. Elmedina heeft één broer die nog erger verlamd is; hij ligt bijna de hele dag op bed. Zij is daarom 'de hoop van de familie' en wil, ondanks dat ze veel pijn heeft, graag naar school. Haar ouders hebben echter geen geld voor het vervoer. Daarom werd besloten hen daarvoor het geld te geven.

Solidariteit

Al hun indrukken legden Mariska en Marijke vast op film, die ze na afloop in hun klassen vertoonden, gekoppeld aan lessen over kinderarbeid. Marijke wil haar leerlingen daarmee niet alleen laten zien hoe kinderen in Albanië leven, maar ze ook 'een stukje solidariteit' meegeven en het besef dat ze het hier 'hartstikke goed' hebben. 'En ook dat we dat we zelf in actie kunnen komen.'

'Met weinig geld kun je daar zoveel doen,' zegt Marijke. Zo kan Elmedina met 200 euro minstens een jaar naar school én begeleiding krijgen van een fysiotherapeut. De kleine Friese dorpschool ('t Holtpad telt 75 leerlingen) heeft daarom besloten om Elmedina blijvend te

Tips van Marijke:

- Kies een kleinschalig doel. Dan weet je beter wat er met het geld gebeurt en zijn resultaten goed zichtbaar.
- Zorg voor een contactpersoon in het land die je via e-mail op de hoogte houdt en die kan beoordelen of het geld goed wordt besteed.
- Betrek leerlingen bij de actie. Zo creëer je meer betrokkenheid. Kinderen kunnen bijvoorbeeld actieposters maken, de inzamelpot beheren enz.
- Kies als speerpunt een kind met wie Nederlandse kinderen zich kunnen identificeren.

ondersteunen door jaarlijkse inzamelingsacties. Via e-mailcontact met de Albanese onderwijsbond FSASH blijven Mariska en Marijke op de hoogte van de vorderingen van het meisje, dat later graag dokter wil worden. Marijke: 'Via zo'n contact komt het voor onze leerlingen dichterbij en worden lessen over armoede of kinderarbeid ineens een stuk tastbaarder.'

Zara (links) met haar zusje Dilan (7)

Turkije

Zara Yamuktu (9)
seizoenarbeidster

Tekst Mehmet Ülger

Foto Astrid van Unen

'Ik ga veel liever naar school, want ik wil later graag juf worden'

De negenjarige Zara Yamuktu werkt elk jaar zes à zeven maanden op plantages door heel Turkije. Ze is het vijfde kind uit een gezin van zeven kinderen. Haar ouders zijn seizoenarbeiders in de landbouw. En de kinderen werken mee.

Als de dagen in maart warmer worden, maakt de familie Yamuktu zich klaar voor vertrek. De komende maanden zullen ze onder andere katoen en hazelnoten gaan plukken. Het gezin reist deels per vrachtwagen, deels met de eigen oude Renault door Turkije. Met één grote tent, een stapel matrassen, een pan en wat borden en bestek zullen ze door het land wild kamperen. Tussendoor is het wachten op een plantage-

eigenaar die hen benadert voor werk.

Zara ziet op tegen het zware werk. 'Ik vind het werk helemaal niet leuk. Ik ga veel liever naar school, want ik wil later graag juf worden. Bovendien mis ik het komende half jaar mijn vriendinnen.'

In de wintermaanden woont het gezin in Urfa, in het Zuidoosten van Turkije. In de krottenwijk Sancaktar hebben ze één kamer van vijf bij zes meter. Er is een wc en een balkon en een klein, armoedig kookhoekje. De kamer heeft geen meubels. In een hoek liggen de matrassen opgestapeld die ze 's avonds neerleggen om te slapen. Dat is ook de plek waar Zara haar huiswerk moet maken. Haar school staat in de krottenwijk en is net als de huizen erg armoedig.

'Als kinderen later willen studeren, moeten ze absoluut niet naar deze school', zegt een lerares. Vader Nihat, zelf analfabeet, zou Zara graag naar een betere school willen sturen, maar er is geen geld voor de bus en voor het schoolgeld. Ook de schooluniformen of fatsoenlijke kleren kunnen ze niet betalen. Een volwassen seizoenswerker verdient twintig lira per dag. Dit is ongeveer tien euro. Daarvoor moeten ze tien à twaalf uur werken. Moeder Nazli zou graag zien dat er in Urfa voorzieningen komen zoals kinderopvang en meer werkgelegenheid, zodat het gezin niet iedere zomer rond hoeft te trekken. 'Als er niks verandert, worden mijn kinderen ook allemaal slechtgeschoolde seizoenswerkers. Dat zou ik heel erg vinden.'

Turkije

Deniz Yıldırım
Internationaal Secretaris
van onderwijsvakbond
Eğitim Sen

Tekst Mehmet Ülger

Foto Manfred Brinkmann

‘Kinderarbeid is een blinde vlek in Turkije’

‘Kinderarbeid wordt in Turkije vooral als een armoedeprobleem gezien. Als mensen geen brood hebben om te eten, kunnen ze zich niet druk maken over kinderarbeid. Ze willen overleven. Dat onderwijs belangrijk is voor een betere toekomst komt in die omstandigheden vaak niet bij ze op. Het wordt dan ook hoog tijd dat we hier een groot thema van maken.

Armoede

Volgens het Turkse bureau voor de statistiek leeft éénvijfde van de Turkse bevolking onder de armoedegrens. De werkelijke cijfers zijn echter veel hoger. De armoede op het platteland en in de krottenwijken van de grote steden wordt niet meegeteld omdat deze mensen nergens geregistreerd zijn.

Zo is de werkloosheid in Turkije officieel rond de 15 procent. De meeste landbouwwerkers zijn echter niet geregistreerd als werkloos, terwijl ze wel vijf à zes maanden per jaar zonder werk zitten. Deze mensen hebben geen enkel sociaal vangnet, zoals een uitkering. Armoede raakt in eerste instantie de kinderen.

In de Zuidoostelijke steden is de armoede het grootst. 27 procent van de mensen leeft hier onder barre omstandigheden. Daar zijn ook de meeste seizoenwerkers te vinden, zo blijkt uit onderzoek van onze bond. Eğitim Sen heeft zich de laatste jaren vooral gericht op onderzoek om zo het probleem zichtbaar te maken. Zo weten we nu dat zo’n 12 tot 15 procent van de landarbeiders kinderen zijn onder de vijftien jaar. Ze bewerken grond, plukken katoen of oogsten hazelnoten. Ongeveer 10 procent van de kinderen in zes zuidoostelijke steden mist vanwege dit seizoenswerk onderwijs, gemiddeld ruim veertien weken per jaar. Met name meisjes zijn hiervan de dupe. In Oost-Turkije wordt onderwijs voor meisjes traditioneel niet zo belangrijk gevonden. Ze zijn voorbestemd voor een vroeg huwelijk en een leven als moeder en huisvrouw.

Crisis

Ook in de zware industrie maken bedrijven zich schuldig aan kinderarbeid. In de metaalbewerking, de scheepvaart, meubelmakerijen en de

textielindustrie is kinderarbeid de laatste jaren toegenomen. Dat heeft te maken met de crisis. Kinderarbeid is goedkoop en kinderen zijn rechteloos in Turkije. Turkije heeft weliswaar het kinderrechtenverdrag van de VN ondertekend, maar die handtekening heeft in de praktijk geen enkele betekenis, want het wordt niet gecontroleerd. Dat geldt ook voor de wettelijke leerplicht (tot 15 jaar).

Kinderarbeid is een blinde vlek in Turkije. Als we het over kinderarbeid hebben en over kinderen die niet naar school gaan, denken we aan China en India. De komende jaren wil Eğitim Sen dit bespreekbaar maken, nationaal en internationaal. Dat is eigenlijk een taak van de overheid, maar als vakbonden en maatschappelijke organisaties het niet oppakken, komt er nooit een oplossing.’

India Ex-kindarbeidster wordt schooldirecteur

'Leraren kunnen de maatschappij veranderen'

Van kindarbeidster tot schooldirecteur. Het kan. Dat bewijst het bijzondere levensverhaal van de Indiase Pinki Jain. Tot haar twaalfde werkte ze in een illegale werkplaats. Daarna kwam er steun van een vakbond die haar moeder hielp om haar naar school te laten gaan. Pinki is nu 33 en directeur van een school die strijdt tegen kinderarbeid.

Tekst Sam Grumiau

Foto's Sam Grumiau en Trudy Kerperien

'Ik heb een hele moeilijke jeugd gehad. Mijn vader stierf toen ik 3 was. We woonden in de staat Madhya Pradesh, 110 km van Agra, de stad die bekend is vanwege de prachtige Taj Mahal. Mijn twee oudere zussen waren al getrouwd en ik had nog een jonger zusje en een oudere broer. Twee jaar na de dood van mijn vader verhuisden we naar Agra omdat we daar familie hadden. Het was zwaar: we moesten een woning huren maar we hadden geen vast inkomen omdat mijn moeder ziek was en mijn broer met verkeerde mensen omging. En zo begon ik op mijn achtste te werken in een illegale werkplaats zonder ooit naar school te zijn gegaan.

Mijn werk bestond uit het sorteren van koperen onderdelen uit metaalafval. Dat ging met de hand en met kleine tangetjes, er kwam metaalstof bij vrij waardoor ik veel moest hoesten. Ik werkte van 9 uur 's ochtends tot 6 uur 's avonds, zeven dagen per week. Tussen de middag had ik een uur pauze, maar ik kreeg dan geen eten; dat moest ik zelf meenemen. Ik verdiende 3 roepie (zo'n 5 eurocent) per kilo gesorteerd koper en gemiddeld haalde ik per dag 10 kilo. In die illegale werkplaats werkten zo'n vijftig mensen onder wie een tiental kinderen. De werkplaats was gevestigd in een gewoon huizenblok, niemand kon aan de buitenkant zien wat voor werk daar eigenlijk werd verricht.

We woonden vlakbij het kantoor van vakbond UPGMS* en de mensen van de bond hoorden van onze situatie. Zij hielpen mijn moeder om een theehuisje naast het vakbondskantoor te starten. Na mijn werk overdag hielp ik mijn moeder tot 9 uur 's avonds met thee serveren en bestellingen brengen. Dat heb ik zo'n anderhalf jaar gedaan. Toen wist de voorzitter van de vakbond mijn moeder over te halen me voor halve dagen naar school te laten gaan. Mijn moeder begreep heel goed hoe belangrijk school is, ook omdat al mijn neven en nichten wel naar school gingen. Maar ja, onze geldproblemen waren heel groot. De vakbond betaalde de noodzakelijke schoolspullen en zo ben ik op mijn tiende voor het eerst naar school gegaan. Tot mijn twaalfde ging ik 's ochtends naar school, 's middags van 2 tot 6 uur naar de werkplaats en 's avonds hielp ik mijn moeder. Veel tijd voor huiswerk had ik dus niet. Gelukkig ging mijn moeder behalve thee ook eten verkopen waardoor we meer inkomsten kregen. Daardoor, en met steun van de vakbond die ons 350 roepie

(ongeveer 5 euro) per maand gaf, kon ik stoppen met werken in de werkplaats en hele dagen naar school.

Studeren

In 1995 heb ik mijn middelbare schooldiploma gehaald. In dat jaar kreeg UPGMS geld van internationale fondsen om een school te openen voor ex-kindarbeiders in de buurt van Agra. Die school valt onder een project van de internationale vakbond BWI, waar UPGMS bij is aangesloten. Dit project heeft als doel om kinderarbeid te bestrijden en arbeiders vakbondslid te maken om ze te kunnen helpen.

Ik ging les geven op deze school en tegelijk studeerde ik. In 2002 heb ik mijn studie sociale wetenschappen afgerond. Inmiddels ben ik directeur van de school geworden. Ik ben ervan overtuigd dat een leraar de maatschappij kan helpen veranderen. In de buurt van mijn school wonen arme mensen uit de lagere kasten die geen idee hebben van de kansen die school hun kinderen kan bieden. Als we erin slaagen die kinderen naar school te laten komen dan zullen zij later, als ze volwassen zijn, heel anders over school denken en zo de vicieuze cirkel van armoede en kinderarbeid kunnen doorbreken. Meteen vanaf de start van het BWI-project hebben de leraren dan ook veel tijd gestoken in huisbezoeken aan ouders om te vragen waarom ze hun kinderen lieten werken en niet naar school stuurden. Die ouders zeiden vaak dat er geen openbare school in de buurt was en dat privé scholen te duur zijn. We hebben ze uitgelegd dat onze school heel goedkoop is. We vragen slechts 10 roepie (ongeveer 15 eurocent) per maand en als ouders heel arm zijn, hoeven

ze niets te betalen. Wij benadrukken ook de kwaliteit van ons onderwijs: we hebben maximaal 30 leerlingen in een klas. Ik vertel de ouders ook mijn eigen geschiedenis: dat ik lerares en directeur ben geworden betekent dat hun kinderen ook een betere toekomst kunnen krijgen.

Trots

Onze acties hebben succes: in 1995 telde de school 40 leerlingen, nu hebben we 252 kinderen tussen de 5 en 14 jaar. Onze school is zelfs zo succesvol dat we niet alle kinderen kunnen plaatsen. We proberen kindarbeiders en kinderen uit de armste gezinnen als eerste in te schrijven. Ouders zijn niet verplicht om lid te zijn van de vakbond, maar sluiten zich vaak wel aan omdat ze waarderen wat we voor hun kinderen doen.

Zij begrijpen ook hoeveel steun ze kunnen ontvangen van de kaderleden van de bond, die vaak als maatschappelijk werker optreden. Wij willen dat de mensen in de buurt het gevoel krijgen dat de school van hen is, zodat we samen kunnen vechten voor de rechten van kinderen en van werknemers. Elke maand komt een groep ouders en leraren bij elkaar om over plannen en activiteiten voor de school én de buurt te spreken. Ook organiseren we culturele voorstellingen door onze leerlingen waarbij we altijd met een paar teksten en liedjes aandacht vragen voor de rechten van kinderen, vrouwen en werknemers. De ouders zijn dan trots op hun kinderen en dat versterkt de wil om hun kinderen naar school te laten gaan. Een volgende stap is om de Indiase leraren te

mobiliseren die nog geen belangstelling hebben voor onze projecten, zoals de leraren in privéscholen. Veel van hun leerlingen zijn toekomstige werkgevers. Door deze leerlingen bewust te maken van de ellende van kindarbeid leren zij te werken aan een eerlijker samenleving. Als we de samenleving echt willen veranderen, dan moeten alle Indiase leraren strijden om alle kinderen kwalitatief goed onderwijs te bieden.'

* UPGSM: Uttar Pradesh Gamin Mazdoor Sangthan is een vakbond in de staat Uttar Pradesh die is aangesloten bij de BWI (Building and Wood Workers' International). De bond heeft 48.000 leden werkzaam in de bouw, de baksteenindustrie, de houtbewerking en de landbouw.

Kan ik daar wat aan doen?

Kinderarbeid in India of Afrika ver van je bed? Dat hoeft niet. Ook wij kunnen meer doen dan machteloos kijken naar beelden van kinderen die lange, zware dagen maken in fabrieken, werkplaatsen, op het land of in het huishouden. Deze docent en student vertellen hoe.

Deel 3

Geertje Nijhoving en Anne van Rijn

Student Anne van Rijn in een Marokkaanse klas

Van elkaar leren

Nederland en Marokko kunnen veel van elkaar leren bij de aanpak van voortijdige schooluitval. Dat is de overtuiging van Geertje Nijhoving, coördinator internationalisering van de Pabo Hogeschool Rotterdam. De subsidie voor een driejarige samenwerkingsproject is vooralsnog afgewezen, maar de intentie tot samenwerking ligt er en inmiddels hebben zo'n vijftien studenten een bezoek gebracht aan Marokkaanse scholen.

De oorzaken van schooluitval in de Marokkaanse stad Fès zijn veelal onvergelykbaar met die in Rotterdam. In Marokko stoppen leerlingen vaak al op jonge leeftijd met school om vervolgens bij te dragen aan het gezinsinkomen. In Nederland vallen vooral tieners uit met demotivatie als belangrijke oorzaak. Het gevolg: slechtere kansen in de maatschappij, is echter hetzelfde en dat geldt ook voor mogelijke oplossingen: leerlingen motiveren en ouders meer bij school betrekken.

In Fès is hier, met hulp van onder andere de AOb en de Marokkaanse onderwijsbond SNE, al ruim vijf jaar ervaring mee opgedaan. Met succes. Het aantal vroegtijdig schoolverlaters daalde aanzienlijk, tot soms wel 70 procent.

'In Nederland is met name de uitval onder Marokkaanse jongens hoog. Daarbij zouden we mogelijk van de aanpak in Fès kunnen leren', betoogt Geertje Nijhoving. Andersom is er bij

Marokkaanse leraren grote belangstelling voor verdieping en variatie van hun pedagogisch-didactische aanpak, een sterk punt van de Rotterdamse Pabo. Nijhoving wil daarom graag samenwerken, om van elkaar te leren.

Groot contrast

Inmiddels zijn zo'n 15 studenten in Fès geweest in het kader van hun minor 'voorkomen voortijdig schoolverlaten'. Eén van hen is Anne van Rijn, vierdejaars student pedagogiek. Afgelopen december was ze er, met vier medestudenten, tien dagen. Net als ze eerder op drie basisscholen in Rotterdam deed, interviewde ze ook hier op twee scholen docenten, directie en ouders over onder andere ouderbetrokkenheid. Ze schrok van de slechte omstandigheden op de Marokkaanse scholen: vieze wc's, geen verwarming. Ook het gebrek aan leermiddelen en materiaal vormde een groot contrast met de Nederlandse situatie. Net als de variatie in lesvormen. 'Dat staat nog in de kinderschoenen', zegt Anne, die vooral klassikale lessen gericht op stampen en reproduceren, zag. Toch kunnen Nederlandse leerkrachten ook van hun Marokkaanse collega's leren, ontdekte ze. Vooral als het gaat om ouderparticipatie. 'Zij zoeken ouders thuis op en die persoonlijke benadering werkt.'

Geertje Nijhoving zou heel graag ook Marokkaanse studenten naar Nederland halen.

Tips van Geertje en Anne:

- Hou rekening met cultuurverschillen. In Nederland zijn we bijvoorbeeld erg gewend vooruit te plannen, terwijl in Marokko zaken ter plekke worden geregeld en liefst ook persoonlijk.
- Besef dat je voor een groot project een lange adem en doorzettingsvermogen nodig hebt.
- Zorg voor een goede tolk.

Ook de uitwisseling van leerkrachten en van (onderzoeks)kennis staat in haar projectvoorstel. Eind vorig jaar werd de intentieverklaring tot samenwerking ondertekend door de Universiteit van Fès, de Hogeschool Rotterdam, de Marokkaanse onderwijsbond SNE en het ministerie van onderwijs in Fès. Daarnaast wist Nijhoving ook nog een aantal andere organisaties bij het project te betrekken, waaronder de gemeente Rotterdam en het Marokkofonds. Maar het mocht niet baten. Tot grote teleurstelling wees het ministerie van Buitenlandse Zaken onlangs de subsidie-aanvraag af. De projectpartners bezinnen zich nu op andere financiering en mogelijkheden om de samenwerking voort te zetten.

Marokko

Abdelaziz Moutassir
Nationaal coördinator
van het project ter
bestrijding van schooluitval
en kinderarbeid bij
onderwijsvakbond SNE.

‘Kinderarbeid is niet onvermijdelijk’

‘Marokko heeft volgens officiële cijfers zo’n 600.000 kindarbeiders: kinderen jonger dan 14 jaar die werken. Maar zo’n 1,4 miljoen kinderen gaan niet naar school. Veel zaken dragen bij aan kinderarbeid: armoede, analfabetisme, gebrek aan controle op verzuim. Maar ook het onderwijssysteem speelt een rol.

Scholen zijn vaak niet aantrekkelijk en niet in staat om leerlingen te motiveren. Bovendien wordt kinderarbeid in Marokko te gemakkelijk geaccepteerd, het wordt beschouwd als normaal en noodzakelijk. Wij laten als onderwijsbond zien dat kinderarbeid onacceptabel is en wél te vermijden.

Weerstand

In 2004 zijn we met actieve leden op vijf scholen in Fès begonnen met een programma om schooluitval tegen te gaan en zo te strijden tegen kinderarbeid. Het was de eerste keer dat de vakbond zo’n onderwerp oppakte en dit stuitte in eerste instantie op weerstand. Veel leraren, en ook het Ministerie van Onderwijs, vonden dat geen taak voor de bond. Die zou er alleen zijn

voor onderhandelingen over salaris en arbeidsomstandigheden. Maar wij vinden dat leraren en scholen moeten staan voor het recht van kinderen op goed onderwijs – en dus moeten strijden tegen schooluitval en kinderarbeid. In het programma hebben we scholen daar langzaam van overtuigd en hen daarbij ondersteund. De eerste stap is kennis en bewustwording; over kinderarbeid, de rechten van kinderen en hoe je als leerkracht alert kunt zijn op risicoleerlingen en uitval. De relatie leraar - leerling is in Marokko heel autoritair. De leraar is de baas en hij of zij doceert met harde hand - letterlijk. Wij proberen dat te veranderen om zo het onderwijs beter en aantrekkelijker te maken.

Dat zijn langzame processen, want dat vraagt om een hele andere mentaliteit en een andere didactiek. Klassikaal onderwijs gericht op stampen en herhalen, is de norm. In het programma geven we trainingen hoe het gevarieerder en gedifferentieerder kan. Daarnaast besteden we veel aandacht aan ouderbetrokkenheid. Op de meeste scholen hebben leraren en ouders nauwelijks contact.

Op de projectscholen werken ze samen, bijvoorbeeld aan verbetering van het schoolgebouw. Dat zijn grote veranderingen. Ook hebben we diverse organisaties de school in gehaald om buitenschoolse activiteiten te verzorgen. Dat is leuk en leerzaam voor leerlingen en houdt ze langer op school.

Het pilotproject in Fès duurde drie en een half jaar en was een groot succes. De schooluitval daalde drastisch, van gemiddeld twintig procent naar nog geen twee procent. Inmiddels draait het programma dan ook op dertig scholen in vijf regio’s. Bovendien is de kans groot dat het Ministerie van Onderwijs na afloop van deze tweede projectperiode, de opzet van het programma zal overnemen. Als dat lukt, is dat is een grote overwinning.

We zijn dan ook heel trots op dit resultaat dat uiteindelijk niet alleen goed is voor leerlingen, maar ook voor leraren. Het vergroot hun kennis en vaardigheden en het maakt de zichtbaarheid van en waardering voor hun werk groter. Daarmee versterkt het uiteindelijk de positie van leraren, scholen en vakbond in de samenleving.’

Marokko

Soms maakt een bril het verschil

In Marokko stoppen jaarlijks zo'n 400.000 kinderen met school, van wie 250.000 al op de basisschool. De meeste van deze kinderen gaan vervolgens aan het werk. De strijd tegen kinderarbeid begint dan ook al op de basisschool, zo is de gedachte achter het succesvolle preventieprogramma* van onderwijsbond SNE dat inmiddels op dertig scholen draait. Enkele impressies uit Mèknes en Fès.

Tekst en foto's Eva Prins

Een nieuwe bril

Dit zijn leerlingen van de Ibnou Jabir Al Mekkassi school in Mèknes. Zij hebben zojuist een nieuwe bril gekregen. Via onderwijsvakbond SNE, als onderdeel van het programma tegen schooluitval en kinderarbeid.*

Op de vijf deelnemende scholen in Mèknes hebben in totaal 475 kinderen een ogentest gehad. 190 kinderen bleken een bril nodig te hebben. De ogentest is inmiddels één van de eerste onderdelen van het programma.

Dat zit zo. Eerder draaide het programma – met groot succes – op vijf scholen in de stad Fès. Daar bleek dat veel kinderen vaak afwezig waren omdat ze moe waren en hoofdpijn hadden. En een kind dat vaak thuis blijft, is een risicoleerling voor blijvende uitval. Immers: wie vaak school mist, haalt slechte cijfers en verliest de aansluiting en motivatie. Totdat ouders op een gegeven moment zeggen: 'Je kan net zo goed van school, je kan beter gaan werken.'

Maar wat bleek? Veel van de kinderen die moe en met hoofdpijn thuis zaten, hadden slechte ogen. Zij konden het bord niet lezen en daar kregen ze hoofdpijn van. Een bril bleek voor veel kinderen de oplossing, maar voor de meeste ouders niet te betalen. Dus kwam er budget in het programma voor een ogentest en brillen. En van het uitdelen van die brillen wordt op elke school een feestelijke ceremonie gemaakt met

bezoek van de vakbond en ouders, want zo is het ook weer een moment om ouders op school te krijgen en de aandacht te vestigen op het programma.

Olijfbomen

Alsof de koning op bezoek komt of de juf gaat trouwen, zo mooi is de ontvangst op L'école Oued al Makhazine in Mèknes. Net na het ingangshek staan twee rijtjes kinderen – aan elke kant één. In hun mooiste kleren, hoedje op, glitters in het haar en een bloemetje in de hand, vormen ze een erehaag. Als bruidsmeisjes en -jonkers.

Het bezoek dat deze bijzondere ontvangst ten deel valt, bestaat uit de lokale werkgroep van onderwijsbond SNE. Daarnaast zijn ook veel ouders naar school gekomen. De school heeft deze ochtend namelijk een 'milieudag'. Er is zang, er is dans en er zijn voordrachten (onder andere over de rechten van kinderen) en als hoogtepunt is er het planten van olijfbomen. Zo'n twintig jongens zijn daarvoor uitverkozen. In hun blauwe blouse, het schooluniform, staan ze opgesteld met hun olijfbomstek voor een 'fotomoment'. Vervolgens zwermen ze uit over het grote schoolplein om, onder grote belangstelling van leerkrachten en ouders, aan de

randen daarvan hun boom te planten. De milieudag is een activiteit in het kader van het programma tegen schooluitval en kinderarbeid.* Het planten van de olijfbomen is symbo-

lisch. De zorg voor de boom versterkt de band met school - zo is het idee. Daarnaast is het een manier om de omgeving van de school te verfraaien en de band met ouders te versterken.

Bijsholing en bijles

Armoede en onwetendheid. Dat zijn belangrijke redenen voor schooluitval. Vijftig procent van de volwassenen in Marokko is analfabeet en van de vrouwen zelfs tachtig procent. En ouders die zelf analfabeet zijn, zien vaak het belang van school niet in. Armoede geeft dan vervolgens net dat zetje om kinderen thuis te houden. Zeker als de schoolresultaten slecht zijn, een kind het niet naar zijn of haar zin heeft op school, de hulp thuis gewenst is of het kind al een (bij)baantje heeft.

Mohammed, leerling in de zesde klas van de Ibnou Jabir Al Mknassi school, (helemaal rechts op de foto) is zo'n kind. Hij is de oudste van vijf en werkt al vier jaar, sinds zijn tiende. Hij verkoopt plastic zakken op de markt en dat levert voor twee uur werken zo'n vijf dirham op, 50 eurocent. Zijn vader heeft soms werk, maar vaker niet. Zijn moeder is thuis. Zijn zusje van dertien is niet verder gekomen dan de vierde klas. Toen stopte ze met school en nu helpt ze haar moeder in het huishouden. Ook voor Mohammed dreigde schooluitval. Hij was vaak afwezig – om te werken – en is al drie keer blijven zitten. Inmiddels is de school met zijn

ouders gaan praten over het belang van onderwijs. Met succes. Die alertheid voor risicoleerlingen is nieuw en komt door het programma*, vertelt schooldirecteur Abdelhak Laaroussi. In het programma krijgen leraren bijsholing over de rechten van kinderen, over hoe risicoleerlingen te signaleren en hoe ouders te benaderen en te overtuigen van het nut van school.

Mohammed is er blij mee. Hij wil graag automonteur worden, vertelt hij. Daarvoor moet hij na de basisschool nog twee jaar naar school. De

kans dat dat lukt is nu groter geworden. Hij werkt nog wel, maar minder, want hij volgt nu drie keer per week, na school, extra lessen. Ook dat is nieuw en een onderdeel van het programma, vertelt de directeur. Deze 'huiswerkklassen' zijn net begonnen en vooralsnog alleen voor kinderen in de zesde klas. Zo'n 80 leerlingen (van de ruim 200) maken er gebruik van. Deze extra lessen komen de leerprestaties van de kinderen ten goede en zorgen er voor dat ze met meer plezier naar school gaan.

Een aantrekkelijke school

Veel basisscholen in Marokko zijn armoedig en kaal: braakliggende schoolpleinen, kapotte ramen, vieze wc's en lege lokalen. Alsof je een eeuw terug gaat in de tijd: een ouderwets lessenaartje voor de juf of meester, een schoolbord en daarvoor rijtjes houten bankjes. Geen posters of werkjes aan de muur, geen kasten met boeken, geen speelgoed, laat staan een bouw- of poppenhoek of een mediatheek.

Het aantrekkelijker maken van de school en de schoolomgeving is dan ook een belangrijk aandachtspunt in het programma* dat kinderen wil motiveren op school te blijven.

Het resultaat is goed te zien op de El Qods-school aan de rand van Fès. Hier worden we ontvangen in de bibliotheek! Dat wil zeggen: er staat een grote boekenkast met educatieve boeken en leesboeken, in het Frans en Arabisch: Moby Dick, Jungle Book, Heidi. Ook zijn op deze school de muren voorzien van vrolijke kindertekeningen, de klaslokalen verfraaid met posters en zitten de leerlingen op nieuwe stoeltjes aan nieuwe tafeltjes. Op de El Qods-school draait het programma dan ook al bijna vijf jaar. De bibliotheek is tot stand

gekomen met steun van de Franse onderwijsbond UNSA-Education, als aanvulling op het programma. Ouders en leerlingen hebben de rest van de school verfraaid en een externe organisatie heeft gezorgd voor een lokaal met 13 computers en een leraar die er een paar uur per week les geeft aan de bovenbouwleerlingen, vertelt Abdellah Hijazi, coördinator van het programma op school en leerkracht in de zesde klas. Daarnaast organiseert de school bijlessen, buitenschoolse activiteiten en alfabetiseringscursussen voor ouders.

De belangrijkste – en lastigste – verandering is echter niet aan de buitenkant te zien, zegt hij. Die zit 'm in de mentaliteit en houding van de leerkrachten ten opzichte van de leerlingen.

Minder hard en streng en meer aandacht voor individuele leerlingen. 'Het begin is gemaakt', zegt Hijazi daarover. 'Maar zo'n verandering vergt een lange adem.'

De effecten van de verbeteringen zijn echter al groot. Trots laat Hijazi de 'uitvalcijfers' zien die netjes uitgewerkt in grafieken en tabellen in de bibliotheek hangen. Sinds de start van de school

in 1997/1998 lag het aantal uitvallers steeds zo rond de 40-45 leerlingen per jaar (van de ruim duizend), maar in het schooljaar 2004/2005, de start van het programma, begint de kentering: dat jaar zijn het er nog 34. Een jaar later is het verder gezakt naar 25 en die daling zet door. In het schooljaar 2006/2007 zijn er nog 13 uitvallers en een jaar later, het laatste jaar dat is genoteerd, nog 11. De school gaat dan ook door op de ingeslagen weg.

* De officiële naam van het programma luidt: 'Programme de prévention du travail des enfants à travers la lutte contre la déscolarisation.'

Oftewel: een programma ter voorkoming van kinderarbeid door het bestrijden van schooluitval. Dit project wordt gedragen door de Marokkaanse onderwijsbond Syndicat National de l'Enseignement (SNE) met steun van onder andere de AOb en FNV Mondiaal.

Zie ook het interview met Abdelaziz Mountassir, coördinator van het programma, op pagina 21.

Kan ik daar wat aan doen?

Kinderarbeid in India of Afrika ver van je bed? Dat hoeft niet. Ook wij kunnen meer doen dan machteloos kijken naar beelden van kinderen die lange, zware dagen maken in fabrieken, werkplaatsen, op het land of in het huishouden. Deze leerlingen laten zien hoe

Deel 4

Suzanne Vos en Tiarma Witte

Suzanne Vos en Tiarma Witte in de schoolbus

Ludieke acties

Leerlingen van het Amsterdams Lyceum wisten ruim 43.000 euro bij elkaar te verdienen met allerhande klusjes, ludieke acties en optredens. Van dat geld rijdt nu een schoolbus tussen het dorpje Tazouta en het stadje Sefrou, in het bergachtige gebied onder Fès in Marokko. Deze bus maakt het mogelijk dat tientallen kinderen naar school kunnen.

Hoe een bus het verschil kan maken in de levens van tientallen kinderen, zagen Tiarma Witte (19) en Suzanne Vos (19) drie jaar terug met eigen ogen. Als voorzitter van de leerlingenraad (Tiarma) en hoofdredacteur van de schoolkrant (Suzanne) mochten ze met twee directieleden en een docent mee om de schoolbus te 'overhandigen' aan de kinderen in Tazouta. Met de bus reden ze de 30 km (!) lange weg die de kinderen uit omringende dorpen lopend af zouden moeten leggen om op school te komen – een onmogelijke tocht. Zonder bus zouden veel kinderen dan ook zijn afgehaakt met als gevolg: geen school, maar loodzwaar werk op het land. Suzanne: 'Dan realiseer je je wel hoe goed wij het hier hebben.'
'Ik werd me daar pas bewust hoe belangrijk onderwijs is', zegt Tiarma. 'De kinderen waren zo blij dat ze naar school konden en deden zo hard hun best.'
Dolblij waren de kinderen en volwassenen dan ook met het bezoek en de schoolbus. De delega-

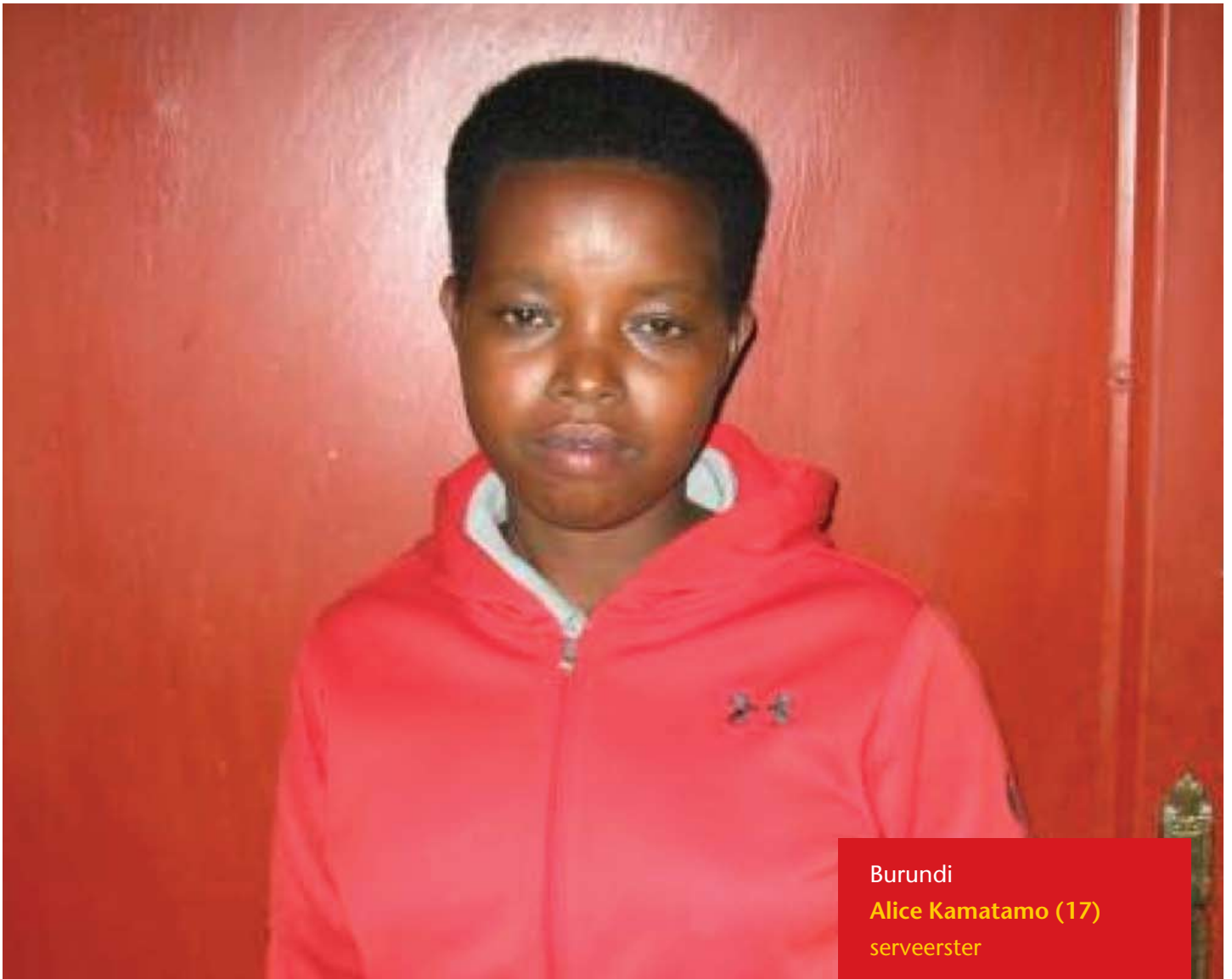
tie uit Amsterdam werd volgens Tiarma 'ont-haald als goden'. Met een feestmaal, speeches en een toneelstuk. Het bezoek heeft een onvergetelijke indruk op ze gemaakt. Tiarma: 'Het is de meest fantastische reis die ik heb gemaakt.'

Condooms

Aan de reis ging een grote inzamelingsactie vooraf. Ter ere van het 90-jarig bestaan van de school was er een lustrumweek met daaraan gekoppeld een goed doel: de bus. Eén dag kregen de leerlingen vrij om met hun klas geld in te zamelen. Dat leidde tot veel creatieve acties. Zo bleef een brugklas – gesponsord – een nacht slapen op school en gingen leerlingen met zelf-gemaakte broodjes langs de kantoren in Amsterdam-Zuidoost. Weer anderen traden op in bejaardentehuizen of speelden met hun bandje in de kroeg. Suzanne en Tiarma gingen met hun klasgenoten een middag de straat op om condooms te verkopen – ideeetje van Suzanne. Alles voor het goede doel. Met alle acties haalden de leerlingen ruim 43.000 euro op, 80 procent van de kosten voor de bus. Met donaties van de gemeente Amsterdam en AOb erbij kon de (tweedehands) bus worden aangeschaft. Suzanne: 'Voor ons was het eigenlijk een kleine moeite en ik heb gezien hoe je daarmee echt een bijdrage kan leveren. Dat gaf een heel goed gevoel.'

Tips van Tiarma en Suzanne:

- Zorg voor een heel concreet en duidelijk 'goed doel' dat haalbaar is en waarvoor je mensen enthousiast kunt maken.
- Kies als het even kan voor een doel met een persoonlijk contact – dat brengt het dichterbij. In dit geval kwam het idee van een docent die contacten had in deze streek in Marokko en de situatie kende.
- Hoe creatiever, grappiger en unieker je actie, hoe meer mensen bereid zijn geld te geven.
- Laat het resultaat zien, bijvoorbeeld door middel van foto's of een film.

Burundi

Alice Kamatamo (17)
serveerster

Tekst en foto Félix Niyonsaba

'Als ik geld had, zou ik gelijk terug naar school rennen'

Sinds de dood van haar vader drie jaar geleden is Alice Kamatamo (17) de kostwinner voor haar moeder, broertje en zusje. Ze werkt sindsdien als serveerster. Ze haat haar werk. 'Als ik geld had, zou ik gelijk terug naar school rennen.'

Samen met haar jongere broertje en zusje woont Alice in een klein huis in het centrum van Kirundo, een kleine provinciehoofdstad in het Noorden van Burundi.

Drie jaar geleden stierf Alice's vader onverwachts aan aids. Kort na zijn dood werd ook haar moeder depressief en ziek, vertelt Alice geëmotioneerd. Haar moeder was niet langer in staat haar gezin te onderhouden, dus nam de toen

veertienjarige Alice noodgedwongen die taak op zich. Ze stopte met school en vond werk als serveerster in een bar.

Ze werkt zes dagen per week, gemiddeld zo'n twaalf uur per dag. Ze begint om twee uur 's middags, maar op marktdagen, drie dagen per week, begint ze al om tien uur 's ochtends.

Sluitingstijd is rond half twaalf 's avonds. Dan moet ze nog ruim een half uur lopen naar huis.

Soms, als het druk is, blijft de bar langer open en dan werkt ze tot midden in de nacht. Dan slaapt ze ze in een gehuurde kamer vlakbij de bar.

Ze haat haar werk, zegt ze. Het is zwaar, slecht betaald (ze verdient zo'n 18 euro per maand) en ze is niet verzekerd. Een dag ziek is een dag geen geld. Maar bovenal is het werk gevaarlijk. Niet

zelden zijn klanten opdringerig of agressief of proberen ze haar over te halen tot seks, 'Klanten behandelen je soms alsof je geen mens bent', zegt ze. 'Ze betasten je, schelden en kleineren je.'

Dolgraag zou ze terug naar school gaan. Ze droomt van een baan als arts. 'Dan zou ik mensen kunnen waarschuwen voor de gevaren van hiv en aids.'

Zimbabwe

Raymond Majongwe
Algemeen Secretaris van
onderwijsvakbond PTUZ

Tekst en foto Trudy Kerperien

'Leraren zijn cruciaal in de strijd tegen kinderarbeid'

'Sinds de oprichting in 1997 en de formele legalisatie in 1999 is de PTUZ geconfronteerd met de enorme economische en politieke problemen in het land en vooral met tegenwerking van de regering die onafhankelijke organisaties als politieke tegenstanders ziet. Voordurend zijn vakbondsleden en -leiders opgepakt, gevangen gezet, gemarteld en verdreven. Tijdens de ergste jaren van het regime-Mugabe zijn veel leraren, net als vele anderen, het land ontvlucht. De bond kampt door de economische situatie bovendien permanent met financiële problemen. Leden verdienen nauwelijks genoeg om de bus naar school te betalen, laat staan contributie. Desondanks zetten leiders en leden zich in om een aantal grote maatschappelijke problemen aan te pakken die het onderwijs raken, zoals hiv/aids en kinderarbeid.

Landbouw

De bestrijding van kinderarbeid zien wij als een taak die bij een vakbond hoort. Niemand heeft echt zicht op aantallen, maar aangenomen

wordt dat 25 tot 35 procent van de kinderen in Zimbabwe werkt, vooral in de landbouw. Zeker is in elk geval dat het aantal kindarbeiders stijgt. Dat komt door de ingestorte economie, politieke instabiliteit, een niet meer functionerend onderwijssysteem, de gevolgen van hiv en aids en gebrek aan leraren door de vlucht naar het buitenland.

Leraren zijn in de ogen van de PTUZ cruciaal in de strijd tegen kinderarbeid. Niet alleen om ervoor te zorgen dat kinderen naar school komen en daar blijven, maar ook omdat zij de stand van zaken kunnen documenteren, trends kunnen signaleren en de gemeenschap educatie kunnen bieden.

Omdat het belangrijk is om kinderarbeid breed aan te pakken, werkt de PTUZ samen met landbouwwakbond GAPWUZ en met het Afrikaanse Netwerk voor de preventie van en bescherming van kinderen tegen misbruik en verwaarlozing. Samen vormen we de Coalition against Child Labour in Zimbabwe (CACLAZ).

Deze coalitie probeert de bevolking bewust te maken van de rechten van kinderen en het

belang van onderwijs. Daarnaast motiveren we leraren om zich verantwoordelijk te voelen voor de kwaliteit van het onderwijs en voor het voorkomen van schooluitval en kinderarbeid.

Succes

In de huidige omstandigheden, waarin ook leraren zwaar lijden, is dat geen gemakkelijke taak. Grote successen hebben we dan ook nog niet kunnen boeken. Maar op een aantal plaatsen zijn wel lokale projecten van de grond gekomen waar geprobeerd wordt om, naar Indiaas voorbeeld, 'Child labour free zones' te creëren. Met steun van de lokale overheid werkt de hele gemeenschap daaraan mee. Een succes is ook dat – hoewel het geen geld oplevert – het Ministerie van Onderwijs openlijk steun betuigt aan de plannen.'

Kan ik daar wat aan doen?

Suggesties voor activiteiten op school

Tekst Teunella Wolters Foto Trudy Kerperien

In deze brochure heeft u verhalen kunnen lezen over kinderen voor wie het niet, als voor Nederlandse kinderen, vanzelfsprekend is om naar school te gaan, aan sport te doen en allerlei hobby's te hebben. Veel kinderen die in deze brochure aan het woord komen, werken, als serveerster, op het land of op straat. Ze gaan niet of nauwelijks naar school en kunnen zich niet ontwikkelen. En juist deze ontwikkeling is niet alleen goed voor henzelf, maar ook voor hun dorp, hun omgeving en het land waarin zij wonen.

U heeft ook kunnen lezen over allerlei initiatieven in verschillende landen om kinderarbeid tegen te gaan, vaak geïnitieerd en/of uitgevoerd door collega's: leerkrachten en hun vakbonden. Door met overheden, werkgevers en ngo's de handen ineen te slaan, ontstaan succesvolle projecten waardoor er wereldwijd steeds meer kinderen naar school gaan.

We kunnen ons voorstellen dat al deze informatie u aan het denken heeft gezet over de vraag wat u zelf kunt doen. Als lid van een van de onderwijsbonden, uit solidariteit met leerlingen en leraren in de landen waar kinderarbeid nog steeds bestaat of als docent die bij leerlingen of studenten de bewustwording en kennis over kinderarbeid wil vergroten.

In dit hoofdstuk treft u een aantal suggesties aan voor activiteiten die u met leerlingen of studenten kunt uitvoeren of die een aanzet kunnen vormen tot een debat in de personeelskamer.

Vragen voor in de groep of klas

De getallen zijn immens groot, wereldwijd werken er volgens schattingen meer dan 220

miljoen kinderen. Hoe kunnen we zorgen dat leerlingen in Nederland zich hiervan bewust worden? Ga met leerlingen/studenten in gesprek over kinderarbeid.

De volgende vragen kunnen daarbij helpen:

- Waar denken jullie aan bij het woord 'kinderarbeid'?
- Wat voor werk doen kinderen?
- Wat is het verschil tussen werk dat je zelf doet en het werk dat kinderen in veel ontwikkelingslanden doen?
- Wat vind je van kinderarbeid?
- Welke gevolgen heeft het voor kinderen als ze werken en niet fulltime naar school kunnen?
- Wat zijn de gevolgen van kinderarbeid voor (de toekomst van) het land waarin ze leven?

Vragen voor in de personeelskamer

- Wat kunnen wij als collega's doen om bewustwording op gang te brengen bij de leerlingen/studenten?
- Wat kunnen wij als consumenten doen tegen kinderarbeid?
- Wat kunnen wij als school doen?

Voor beantwoording van de vragen kunnen de artikelen in deze brochure en de informatie van de websites (zie verderop) worden gebruikt.

Verwerking van de verhalen uit deze brochure

In een klasse- of groepsgesprek kan gebruik worden gemaakt van de portretjes en artikelen uit deze brochure.

U kunt leerlingen bijvoorbeeld het eerste deel van de levensloop van Pinki Jain (pag.18) of van Rohini Prasad Dahal (pag.10) laten lezen en hen

het vervolg daarop laten schrijven of vertellen. Wat voor invloed had de jeugd van Pinki op haar verdere leven? Wat was het gevolg van de burgeroorlog voor Rohini? Hoe hebben Pinki en Rohini hun verdere leven ingevuld? Na afloop kan een leerling dan voorlezen hoe het in werkelijkheid is gegaan.

De informatie kan ook verwerkt worden in een spreekbeurt of muurkrant. Leg de activiteiten of werkstukken op foto vast en publiceer ze op de website van school.

Mondelinge verwerking: stellingenspel/debat

Door het stellingenspel te spelen, leren leerlingen meer over hun eigen ideeën en opvattingen over kinderarbeid. Verder leren ze argumenten te gebruiken om anderen te overtuigen. Dit spel gaat als volgt: In het lokaal worden drie plaatsen aangeduid, overeenkomstig de drie verschillende antwoordmogelijkheden: 'mee eens', 'niet mee eens', 'ik twijfel'. De stellingen worden één voor één voorgelezen. De leerlingen krijgen even tijd om hun plaats in te nemen. Iedere groep bepaalt gezamenlijk waarom dit standpunt is gekozen en probeert de andere leerlingen met argumenten te overtuigen om over te stappen naar hun groep.

Stellingen die gebruikt kunnen worden:

- Nergens ter wereld mogen kinderen werken.
- Werkende kinderen worden per definitie uitgebuit.
- Kinderarbeid onder menswaardige omstandigheden mag.
- Kinderarbeid mag als kinderen er zelf voor kiezen.

- Ieder kind dat niet naar school gaat, is een kindarbeider.
- Kinderen moeten werken om (mede) voor het gezinsinkomen te zorgen.
- Kinderarbeid houdt armoede in stand.
- Als ik het voor het zeggen had, zat ik niet meer op school, maar was ik al gaan werken.

Met oudere leerlingen is verwerking in debatvorm mogelijk. Leerlingen krijgen (in groepjes) de opdracht om voor of tegen kindarbeid te zijn, bereiden argumenten voor en moeten elkaar zien te overtuigen volgens de regels van de gekozen debatvorm.

Schriftelijke verwerking

Schriftelijke opdrachten lenen zich goed voor individuele verwerking van de informatie, als aanvulling op een van de bovenstaande mondelinge werkvormen.

Enkele mogelijkheden zijn :

- Vraag de leerlingen een artikel te schrijven voor de schoolkrant of voor de website van school waarin ze uitleggen wat kindarbeid is en wat je er als leerling, concreet, tegen kunt doen.
- Laat de leerlingen (bijvoorbeeld voor een profielwerkstuk) onderzoek doen naar kindarbeid en de consequenties daarvan voor ons als consument. Denk daarbij aan artikelen zoals schoenen, kleding, eten, speelgoed etc.
- Vraag de leerlingen (bijvoorbeeld in het kader van de Maatschappelijke Stage) onderzoek te doen naar wat de school aan kindarbeidvrije artikelen verkoopt in de kantine of juist niet. Laat ze bedenken wat er voor nodig is om hun eigen school meer 'kindarbeidvrij' te maken.

Publiceer dit in de schoolkrant of op de website. Misschien is het leuk als zelfs de plaatselijke pers erbij betrokken wordt.

- Maak met de leerlingen portretjes in de vorm van posters van kinderen die kindarbeid verrichten, zoek informatie op m.b.v. de websites die verderop vermeld staan. Hang de posters op in school.

Er zijn natuurlijk nog meer manieren om met het thema kindarbeid aan de slag te gaan.

Hieronder een paar suggesties.

Spelvormen

- Laat de leerlingen in groepjes van zes tot acht personen vragen maken over kindarbeid en gebruik deze in een spel. Maak bijvoorbeeld een groot ganzenbordspel en speel dit met de groepjes, waarbij de vragen beantwoord moeten worden door een ander groepje leerlingen.
- De leerlingen zoeken feiten en weetjes op over kindarbeid; ze maken daarna een kwartetspel op basis van de informatie die ze gevonden hebben. Denk aan kindarbeid in Nederland vroeger, ontwikkelingen nu, kindarbeid in andere landen, vormen van kindarbeid etc. Speel het spel in groepjes.

Creatieve verwerking

- Maak met leerlingen tijdens de muziekles een rap of een lied over kindarbeid en de gevolgen daarvan. Breng dit ten gehore in een pauze in de kantine zodat de hele school het kan horen.
- Bereid een drama/toneelstuk met de leerlingen voor over kinderen in ontwikkelingslan-

den die werken in plaats van naar school gaan. Presenteer dit tijdens een ouderavond of eindafsluiting.

- Laat leerlingen uit tijdschriften beeldmateriaal verzamelen waarvan zij vinden dat het een relatie met kindarbeid en onderwijs heeft. Laat hen daarmee collages maken. De leerlingen kunnen eventueel een geschreven boodschap over kindarbeid toevoegen. Organiseer met de kunstwerken een tentoonstelling op school.

Te bestellen lesmateriaal

Wilt u nog meer materiaal over kindarbeid?

- Een gratis onderwijspakket over kindarbeid dat in het PO, het VO en in de BVE te gebruiken is, is te bestellen via schooldebestedewerkplaats@aob.nl onder vermelding van de naam en de adresgegevens van de school. Het pakket bestaat uit informatiemateriaal, lessuggesties, een leerlingenbrochure en een dvd met de documentaire 'Karims uitzicht'.
- Het Grote Allemaal Naar School Spel is een informatief bordspel dat leerlingen uitdaagt om na te denken over de belemmeringen die kinderen in ontwikkelingslanden ondervinden om onderwijs te volgen. Bij het spel hoort een handleiding voor de docent. Het spel kost € 7,50 en is te bestellen via gce@aob.nl

Websites

Er zijn veel websites waarop waardevolle informatie te vinden is over kindarbeid, de achtergronden ervan en over activiteiten van organisaties die strijden tegen kindarbeid. Soms zijn er lessuggesties en spelvormen te vinden.

Nederlandstalig:

www.kennislink.nl/publicaties/kinderarbeid
www.kinderarbeid.startpagina.nl
www.kinderarbeid.nl
www.stopkinderarbeid.nl
www.kennisnet.nl
www.samsam.net
www.unicef.nl
www.millenniumdoelen.nl

Engelstalig:

www.childlabour.net
www.ilo.org

Tot slot, wij zijn benieuwd naar uw activiteiten op school. Laat het ons weten als u iets onderneemt. Stuur uw suggesties of een verslag van een geslaagde les of andere activiteiten naar tkerperien@aob.nl of huisman@cno.nl

Colofon

Tekst Eva Prins, Sam Grumiau, Mehmet Ülger, Trudy Kerperien, Ronald de Hommel, Félix Niyonsaba en Teunella Wolters

Foto's Eva Prins, Sam Grumiau, Mehmet Ülger, Trudy Kerperien, Ronald de Hommel, Astrid van Unen, Manfred Brinkmann en Rieneke Sangster (cover)

Eindredactie en productie Eva Prins
m.m.v. Trudy Kerperien, Francis Huisman en Teunella Wolters

Vertalingen Trudy Kerperien en Martin Kircz

Grafisch ontwerp www.typedank.nl

Druk Thieme MediaCenter, Zwolle

Mei 2010

Education International

Koning Albert II laan 5
1210 Brussel
België

telefoon + 32 2 224 0611

e-mail headoffice@ei-ie.org

website www.ei-ie.org

Algemene Onderwijsbond

Postbus 2875
3500 GW Utrecht

telefoon 0900 463 6262

e-mail info@aob.nl

website www.aob.nl

CNV Onderwijs

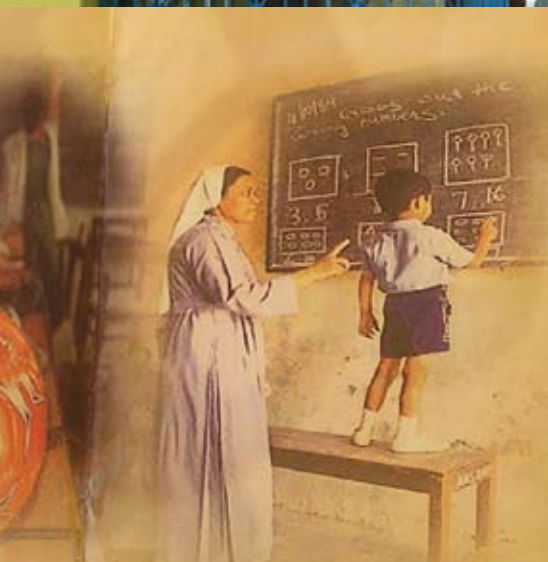
Postbus 2510
3500 GM Utrecht

telefoon 030 751 17 00

e-mail fhuisman@cnvo.nl

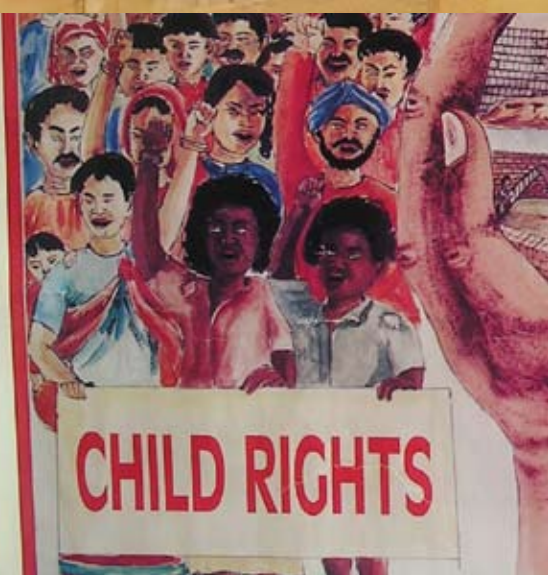
website www.cnvo.nl

विद्या ही सबसे
KNOWLEDGE IS THE

education now

onderwijs nu!
elimu leo!
educación ya!
éducation maintenant!
kunan yachasunchis
karongo monsan!
educação já!
शिक्षा अब
এখন শিক্ষা
教育

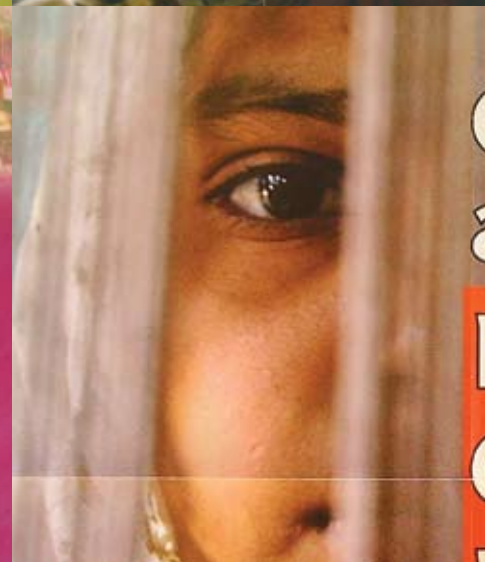
शिक्षा हमारा मौलिक अधिकार है
EDUCATION IS OUR FUNDAMENTAL RIGHT

EDUCATION FOR
AIPTF/APPTA 2003-2004
5-15 సం. లోపు బాలలందరికీ విద్యను

تكوين و تقوية الكفاءات
أنشطة مدرسية
تحسيس و توعية
شراكة
تنمية

Straatverkopers in Ghana